TOT ALLER WELZIJN

DE BEGINJAREN VAN EEN ROTTERDAMS BEGRAFENISFONDS

DOOR J. SIERAG

INLEIDING

OP 24 september 1988 was het 150 jaar geleden dat het Begrafenisfonds onder de zinspreuk 'Tot aller Welzijn' met zijn werkzaamheden begon. Dit fonds is de voorloper van de NV Rotterdamsche Verzekering-Societeiten (RVS)[1]), nu als RVS Levensverzekering nv sedert 1984 onderdeel van het Nationale Nederlanden concern.

Er is de loop der jaren veel historisch materiaal bewaard gebleven[2]); de inschrijfboeken, notulenboeken, jaarverslagen en tientallen polissen uit de 19de eeuw geven een goed beeld van het reilen en zeilen van dit fonds. Dit beeld zal ik voor u proberen te schetsen, waarbij ik mij voor dit moment wil beperken tot de eerste tien jaar na de oprichting.

De ontwikkeling te Rotterdam staat niet op zichzelf. Zo werd in 1847 in Utrecht het begrafenisfonds 'Let op Uw Einde' opgericht. Twee van zijn directeuren richtten in 1883 de Levensverzekeringsmaatschappij 'De Utrecht' op, waaruit de huidige AMEV is voortgekomen[2a]).

DE OPRICHTERS

'Het Begravenis Fonds onder de Zinspreuk tot aller Welzijn is opgerigt den 24 September 1838 te Rotterdam onder de Directie van P. Struijck en Ths. Wylacker, beide wonende binnen de Stad Rotterdam.' Aldus vangt het Notulenboek van het fonds aan[3]).

Theodorus Wylacker, gedoopt 20 januari 1804 te Rotterdam in de Steigerse kerk (RK), kleermaker van beroep, is de enige zoon, naast vier dochters, van Petrus Joannes Wylacker, eveneens kleermaker, en Geertruida Thinot. Zijn grootvader, eveneens Theodorus genaamd, is uit Amsterdam afkomstig en huwt op 10 augustus 1762 met Hendrika Driebeek, dochter van Antonie Driebeek, brander en kastelein op de Hoogstraat. Grootvader Theodorus wordt partner in de Branderij die aan de Baan gevestigd is[4]). In de Franse tijd verloopt het bedrijf geheel en bij zijn overlijden op 7 juni 1805 zijn de schulden groter dan de bezittingen, zodat zijn

oudste zoon Petrus Joannes de nalatenschap weigert aan te nemen[5]). Ook de kleermakerij gaat kennelijk niet goed, want in 1827/1831 wordt Petrus Joannes Bestelder van het Amsterdamse Binnenveer genoemd.

We zijn nu weer terug bij onze Theodorus Wylacker, die op 31 mei 1826 te Rotterdam in het huwelijk treedt met Sophia Maria Flamar, gedoopt te Rotterdam op 2 maart 1800; haar vader is afkomstig uit het Munsterland.

Theodorus overlijdt op 12 mei 1861 en zijn echtgenote op 21 juli 1889 te Rotterdam. Hij komt voor in het Adresboek van Rotterdam voor het jaar 1838[6]), als door het gemeentebestuur gepatenteerd bedienaar ter begrafenis. In het fonds treedt hij op als secretaris, later directeur-secretaris.

P. Struijck, die niet met zekerheid te identificeren is, treedt op als directeur van het fonds, doch bedankt reeds in november 1838. Mogelijk is hij identiek aan de Pieter Struijck die verhuurder van rouwkoetsen is[7]).

Op de een of andere manier kunnen zij dan uit hoofde van het (neven)beroep met elkaar in kontakt zijn gekomen en moet het idee geboren zijn een begrafenisfonds op te richten. Een vorm van klantenbinding? De beweegredenen van de oprichters zijn niet bekend, vooral omdat een oprichtingsakte of notulen van een oprichtingsvergadering ontbreken. Op het moment dat de secretaris het Notulenboek begint te schrijven is het al najaar 1842[8]) en was het fonds al een min of meer gevestigde instelling. De secretaris vermeldt dan als zijn eigen beweegredenen[9]):

'Den Directeur en Secretaris is Ths. Wylacker die het bovengenoemde Fonds heeft opgerigt tot Welzijn van Stad en landgenoten en tevens om als het fonds tot een aantal leden is, of om na[ar gelang] het Getal van leden, zichzelve en zijn huisgezin van een bestaan voor zijn leven te kunnen verzekeren, en om die posten voor zijn leven te blijven bekleden...'. Dit laatste is hem inderdaad gelukt.

Na het bedanken van Struijck wordt Evert Vijzelaar aangezocht als Directeur-Kasbewaarder. Hij werd op 11 november 1798 te Doesburg gedoopt als zoon van Anthonij Vijzelaar en Gesina Stegenwert. Hij huwt op 14 april 1824 te Rotterdam Anna Susanna van Hees, geboren 23 september 1800 te Ruhrort, overleden 28 december 1865 te Rotterdam, dochter van Hubert van Hees en Alida de Zutter. Hijzelf overlijdt op 6 december 1871 te Rotterdam. Bij zijn huwelijk geeft hij op timmerman te zijn. Na 1835 geeft hij op

59. Theodorus Wylacker (1804-1861), medeoprichter van het begrafenisfonds 'Tot aller Welzijn'. Naar een tekening in het bezit van RVS Levensverzekering.

zonder beroep te zijn. Hij blijkt dan echter verschillende financiële- en onroerend goed transacties te doen. Zijn bekendheid met financiële zaken heeft er waarschijnlijk toe geleid dat hij voor de post van Directeur-Kasbewaarder werd aangezocht. Wylacker was er zo kort na de oprichting kennelijk nog niet aan toe om de volle verantwoording voor het fonds zelf te dragen.

Naast twee directeuren worden eind 1838 als eerste 'Commissarissen van Toevoorzigt' aangesteld de heren Cornelis Nieuwenhuizen en Johannes Beunderman.

Nieuwenhuizen woont in de Leeuwenlaan en is schoenmaker van beroep. Hij overlijdt reeds op 29 mei 1840 op 66-jarige leeftijd.

Beunderman is aangetrouwde familie van Wylacker. Hij huwt op 19 december 1838 met een nicht van Wylacker[10]), van beroep is hij dan tapper en slijter. In de loop van 1840, vermoedelijk kort na het overlijden van Nieuwenhuizen, bedankt hij als Commissaris. Hij treedt vanaf medio 1839 eveneens als bode op en dat is natuurlijk niet te combineren met de funktie van Commissaris. Hij wordt dan ook gepatenteerd als bedienaar ter begrafenis[11]). Meer over hem als we hem nader bespreken als bode en, later, als mededirecteur.

In verband met het overlijden van Nieuwenhuizen en het vertrek van Beunderman worden er gelijktijdig twee nieuwe Commissarissen benoemd[12]), nl. Wilhelmus van Dulmen, tabakskerver, en Johannes Marienus Mol, kunstlakker, die beiden op de Vissersdijk woonden. Beiden zijn straatgenoten van Wylacker, want die woonde in die periode eveneens op de Vissersdijk. Zij blijven tot hun overlijden Commissaris van het fonds; Mol overlijdt op 19 september 1854 en is dan 70 jaar oud en Van Dulmen is bij zijn overlijden, op 31 augustus 1862, ruim 74 jaar.

Welke taak hadden deze bestuurders?

Vijzelaar beheert de bezittingen van het fonds; zowel de kasgelden, als de certificaten Nederlandsche Werkelijke Schuld bevinden zich bij hem thuis in een ijzeren kist met drie sloten. Hij heeft echter niet de sleutel daarvan: de hoofdsleutel berust bij Wylacker en de twee andere bij de beide Commissarissen.

De Commissarissen hebben een kontrolerende taak. Zij hebben elk een sleutel van de kist met bezittingen en ondertekenen de Rekening Courant en belangrijke besluiten van het fonds.

Wylacker heeft ongetwijfeld de dagelijkse leiding van het fonds gevoerd. Hij hield het Inschrijfboek bij, ontving de contributie

van de bodes en schreef de notulen. Hoe de administratie van het fonds was geregeld wordt in een aparte paragraaf beschreven.

VERDERE UITBREIDING VAN HET FONDS

Op 6 juli 1840 treffen we in het Inschrijfboek de eerste inschrijving van een Delfshavenaar aan, in augustus van hetzelfde jaar wordt met inschrijven begonnen in Schiedam en Vlaardingen. In september daaropvolgend wordt het werkterrein uitgebreid tot Delft, Den Haag, alsmede Gouda en omstreken.

In januari 1842 richt Wylacker, samen met zijn aangetrouwde neef Beunderman, nog een begrafenisfonds op, genaamd: Burgerlijk Begrafenis en Ziekenfonds onder de zinspreuk 'Hulp in en na het Leven'. Op 17 januari 1844 fuseren beide fondsen onder samenvoeging van de zinspreuk tot 'Tot aller Welzijn, Hulp in en na het Leven'[13]). Beunderman wordt mede-directeur van het fonds en zal dit blijven tot zijn overlijden op 30 november 1853. Met betrekking tot de leden van dit fonds zegt het Notulenboek: '... en de leden van bovengenoemd fonds ingedeelt en opgenomen te hebben, ...'. Er zijn van het overgenomen fonds twee Reglementen met Acte van Aandeel bewaard gebleven, waarvan een werd afgegeven op 21 augustus 1843 aan Anna Maria Kammermans, huisvrouw van Antonie Smit, oud 33 jaar en wonende te Rotterdam in de Zwanensteeg, wijk C, nr. 79. In het Inschrijfboek is de inschrijving teruggevonden op folio 207 onder nummer 2456. Dit is de tweede serie inschrijvingen uit de jaren 1842/1843, zodat deze groep inschrijvingen de overgenomen leden van 'Hulp in en na het Leven' vertegenwoordigt, in totaal 936 leden.

In mei van het jaar 1840 wordt binnen het begrafenisfonds nog een zogenaamd Toelaagfonds gesticht. Vanaf 1844 wordt dat Ziekenfonds of Zieken Societeit genoemd. Men kon een uitkering bij ziekte verzekeren van 3 gulden per week tegen een contributie van 3 cent per week (een vrouw voor 2 cent contributie een uitkering van 2 gulden per week). Op de voorwaarden komen we straks nader terug.

Op 1 oktober 1840 wordt daarnaast nog een Geneeskundige Societeit opgericht. Artikel 1 van het Reglement geeft duidelijk aan wat hiervan het doel is: 'Het oogmerk dezer Societeit is, om derzelver Leden gedurende hun geheele leven van Genees- en Heelkundige hulp en goede Geneesmiddelen te voorzien'.

Ook deze voorwaarden zullen we straks nader bekijken. Eerst zullen we echter nagaan op welke wijze men deze voorzieningen

vóór 1838 had geregeld in Rotterdam.

VERZEKERINGSINSTELLINGEN IN ROTTERDAM VÓÓR 1838

De gilden die vanaf de middeleeuwen tot de Franse tijd een belangrijke funktie vervulden op economisch terrein hadden ook een sociale doelstelling die onder meer gericht was op het bieden van hulp aan zieke en behoeftige gildeleden. Hierdoor ontstonden binnen de gilden steunfondsen onder de naam: bossen, beursen, bussen, societeiten, e.d. In de 17de en 18de eeuw ontstonden daarnaast in verschillende steden knechtsbossen. Een gildeknecht die bij een meester diende stond wel geregistreerd bij het gilde, maar was geen gildelid en kon dan ook meestal geen gebruik maken van de voordelen aan het lidmaatschap verbonden. Om die reden stichtten zij zelf een voorziening. Ook in Rotterdam is een aantal van die knechtsbossen aktief geweest. De oudst bekende is de Metselaarsknechtsbos welke werd opgericht in april 1692. In bijlage I is een overzicht opgenomen van de bekende knechtsbossen tot de Franse tijd[14]).

In de tweede helft van de 18de eeuw ging het door de zich verslechterende economische toestand ook met de gilden achteruit. Dit had ook konsekwenties voor de knechtsbossen. Door het kleinere aantal knechten, waren ook de inkomsten minder en konden er geen volledige uitbetalingen meer worden gedaan. Men ging toen hier en daar over tot het toelaten van niet beroepsgenoten tot de knechtsbossen om het aantal contribuerende leden op peil te houden[15]).

Met de Staatsregeling van 1798 kwam in ons land boven de rivieren ook een eind aan de gildenorganisatie. Veel bossen werden dan ook opgeheven, anderen konden gedurende de Franse tijd (en ook daarna) blijven bestaan. Op 30 maart 1805 wordt bv. de 'Ordonnantie op de Meester Kleedermakers en Kleedermakers-knegts Busch' daterende van 13 maart 1756 nog 'gealtereerd en gerenoveerd'[16]).

Ondanks de slechte economische situatie waren er ongetwijfeld toch nog genoeg mensen die op deze wijze voor een fatsoenlijke begrafenis wilden zorgen en verzekerd wilden zijn van onderstand bij ziekte.

Wat was er verzekerd in zo'n bos of bus?

Dat verschilde onderling natuurlijk maar in grote lijnen kan gezegd worden, dat men zorgde voor de begrafenis, dan wel een geldelijke uitkering deed bij overlijden. Verder verleende men on-

derstand bij langdurige ziekte, waarbij de uitkering meestal beperkt was tot een aantal weken per jaar. Daarnaast kwam het voor dat men de kosten van geneeskundige behandeling en medicijnen vergoed kreeg.

Als voorbeeld nemen we de eerder genoemde ordonnantie van de kleermakersbus:

- maximum leeftijd bij toetreden is 40 jaar;
- de leden worden gekeurd door de doctor of chirurgijn aan de bus verbonden, om na te gaan of het lid niet 'onderworpen is aan verouderde kwalen of gebreken';
- het inschrijfgeld is 20 stuivers, terwijl voor het reglement 4 stuivers betaald moet worden;
- de contributie bedraagt 2 stuivers per week, en in de maanden april t/m juni drie stuivers per week;
- na drie maanden lid te zijn geweest heeft men recht op een uitkering bij ziekte of ongeval (uitgezonderd venerische ziekten). Over de dag van aangifte en 2 dagen daarna vond geen uitkering plaats. Daarna bedroeg de uitkering f 3,- per week; voor zover er toereikende middelen in kas zijn. Voor ongeneeslijk zieken bedraagt de uitkering 30 stuivers per week zolang zij medicijnen krijgen;
- bij overlijden wordt f 50,- uitgekeerd.

Verder volgen veel bepalingen over boeten bij achterstand in de betaling, regels omtrent herstel na als lid geroyeerd te zijn geweest, regels over bestuur en administratie. Aangezien de vader van Wylacker meester kleermaker was en ook hijzelf dit beroep uitoefende, zou verondersteld kunnen worden dat het reglement van 'Tot aller Welzijn' elementen van deze bus bevat. Zoals we straks zullen zien bij de bespreking van het reglement van ons begrafenisfonds zijn er slechts enkele punten van overeenkomst.

In het begin van de 19de eeuw werden door ondernemende lieden begrafenissocieteiten opgericht, die een korter dan wel langer leven beschoren waren. Er was kennelijk een gat in de markt ontstaan na het opheffen van de meeste bussen van de gilden. Aan deze societeiten, zoals de begrafenisfondsen in die tijd meestal genoemd werden, gaf men de mooiste zinspreuken mee. Wat bv. te denken van:

'Voor ziekte, smart en pijn, gezondheid te hergeven.
Dit blyft het edel doel, waarna wij zullen streven.'[17]), of

'Wanneer kan liefde en deugd, in leed en rampspoed blyken,

Dan, als men d'Eigenbaat voor 's Menschen Nut doet wyken.'[18]), of, tot besluit, de langste onder de gevonden zinspreuken:

'Dat lief' en deugd, in rampspoed, smart en leed,
Door huich'larij of eigenbaat nooit wordt verdrongen:
Maar ieder mensch zijn zorg tot 's mensche nut besteed,
Met dank steeds wordt beloond, niet voor 't geregt ontwrongen.'[19])

In bijlage II zijn alle bekende begrafenisfondsen uit de eerste helft van de vorige eeuw opgenomen.

Hoe stond het er in 1838 voor?

Het Adresboek voor Rotterdam[20]) uit dat jaar vermeldt slechts één begrafenisfonds; op blz. 237 treffen we onder het hoofdstuk 'Genootschappen en Commissiën van Weldadigheid' aan: Algemeen Begrafenis-fonds te Rotterdam en 's Gravenhage. Verder worden er twee levensverzekeringsinstellingen genoemd die in Rotterdam een vertegenwoordiger hadden. Voor de Hollandsche Societeit van Levensverzekeringen treedt als vertegenwoordiger op J. van der Hoop en Zoon, gevestigd aan de Zuidblaak. Deze vertegenwoordiger is aktief bezig blijkens advertenties in de Rotterdamsche Courant van 13, 17 en 22 november en 6 december.

De heer A.S. Preston, wonende aan de Schotsedijk (Schiedamsedijk) is agent voor de British Commercial Life Assurance Company uit Londen. In Engeland werden reeds eerder levensverzekeringsmaatschappijen opgericht dan op het continent en ook Nederlanders lieten zich daar inschrijven. In 1807 richt de heer Hartsen te Amsterdam, naar het engelse voorbeeld, zelf een levensverzekeringsmaatschappij op; de al eerder genoemde Hollandsche Societeit[21]).

Het Adresboek vermeldt verder geen verzekeringsaktiviteiten in Rotterdam. Ons fonds 'Tot aller Welzijn' heeft in het najaar van 1838 haar oprichting niet middels een advertentie wereldkundig gemaakt. Wel werd een advertentie aangetroffen van de oprichting van een ander begrafenisfonds, nl. Het Gewaarborgd Rotterdamsch Begrafenis-fonds, opgericht op 1 oktober 1838[22]).

Tenslotte vinden we in het Adresboek van 1838 een overzicht van alle 'Bedienaars ter Begrafenis, bij Acte der Stedelijke Regering'. Dit betreft de opsomming van de namen en adressen van de volgende categorieën personen:

1 commissaris
4 hoofdlieden
19 bedienaars
8 doodgravers
1 noodhulp
7 rouwverhuursters
2 mantelknechts
1 roefvenbezorgster[23])
6 verhuurders van rouwkoetsen
1 opzichter over de rouwkoetsen
1 boekhoudster van de rouwkoetsiers
1 opzichter der begraafplaatsen

Onder de bedienaars treffen we Th. Wylacker aan en onder de verhuurders van rouwkoetsen P. Struyk.

DE VOORWAARDEN VAN HET BEGRAFENISFONDS

Een ieder die zich in het fonds als lid liet inschrijven kreeg een Reglement uitgereikt, hetwelk in aanvang 26 artikelen bevatte. Op het eind van de beschreven periode (1847) is dit aangegroeid tot 38 artikelen. Aanvankelijk was achterin een Acte van Aandeel opgenomen, waarin o.a. de naam, het adres, de leeftijd en de verzekeringsvorm werden vermeld en die door de Secretaris werd ondertekend. Dit is vergelijkbaar met wat we nu een polis zouden noemen. Vanaf 1843 of 1844 werd een losse Acte van Aandeel afgegeven, totdat dit in 1865 weer met het Reglement werd gecombineerd. Van deze documenten zijn enkele exemplaren bewaard gebleven, zodat we de regelmatig plaats gehad hebbende wijzigingen goed kunnen volgen[24]). Van enkele wijzigingen wordt ook melding gemaakt in het Notulenboek.

Het oudst bewaarde Reglement van 'Tot aller Welzijn' is afgegeven op 12 november 1838 aan Andries Harsveld, oud 31 jaar en wonende op het Achterklooster.

Toetreding tot het begrafenisfonds staat volgens artikel 1 open voor zowel mannen als vrouwen, gehuwd of ongehuwd, woonachtig te Rotterdam of omgeving. Voor de vaststelling van de hoogte van de contributie werd men in leeftijdsgroepen (Afdeling genaamd) ingedeeld, en wel als volgt: 12-20 jaar; 20 tot 30 jaar; 30 tot 40 jaar; 40 tot 50 jaar en 50 tot 55 jaar. Personen boven de 55 jaar kunnen ook worden ingeschreven tegen een leeftijdsgebonden toeslag op de contributie, die 50-55 jarigen moeten betalen. De enige wijziging die daarin optreedt is dat de 12-jarige leeftijd

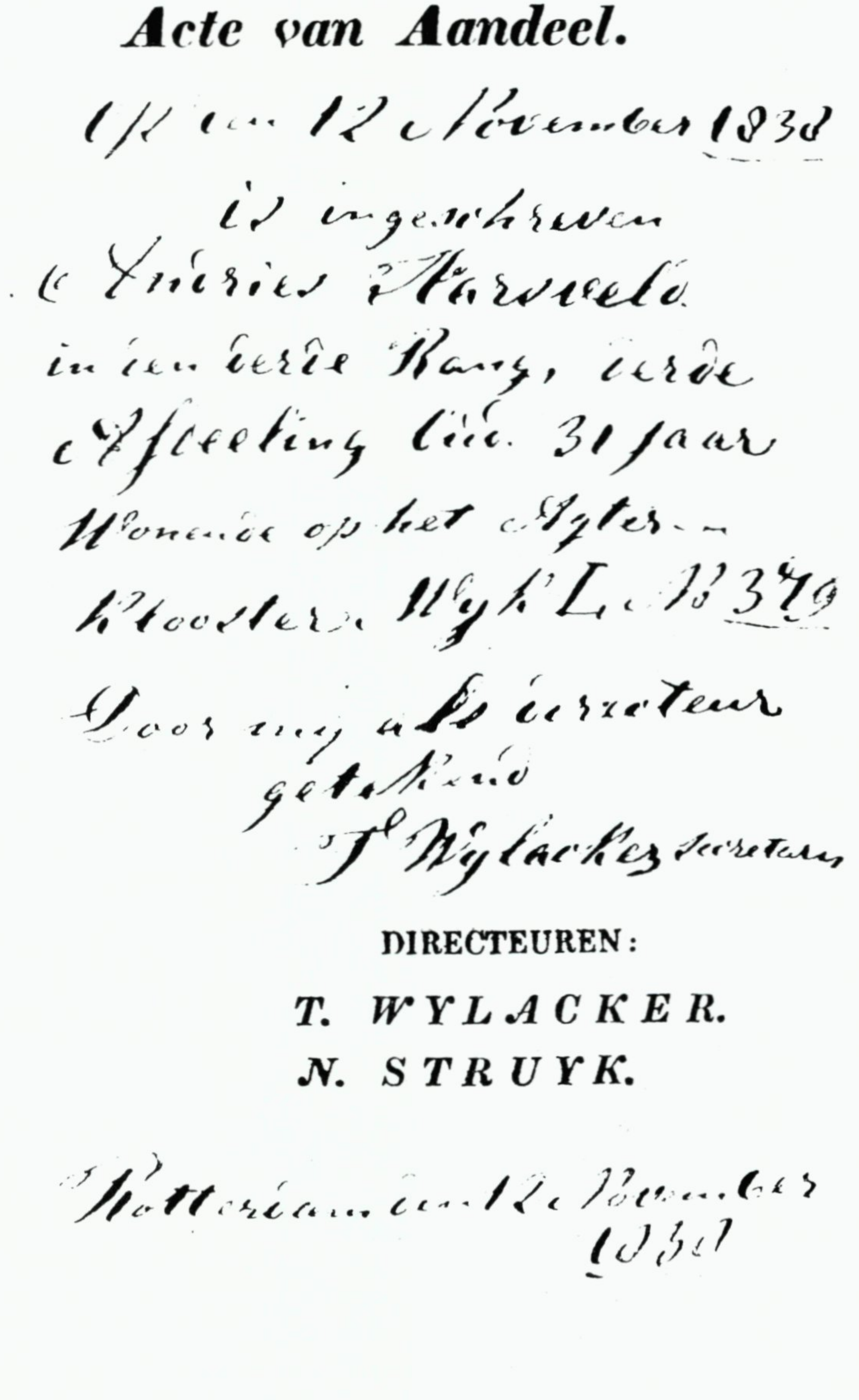

Acte van Aandeel.

Op den 12 November 1838
is ingeschreven
Andries Harsveld
in den eerste Rang, eerde
Afdeeling oud 31 Jaar
Wonende op het Agter-
Klooster Wyk L No 379
Door mij als secretaris
geteekend
T Wylacker secretaris

DIRECTEUREN:

T. WYLACKER.
N. STRUYK.

Rotterdam den 12 November
1838

60. *Oudste bewaard gebleven Acte van Aandeel; op 12 november 1838 afgegeven aan Andries Harsveld.*

wordt verlaagd naar 10 jaar en er dan één 'Afdeling' wordt gevormd voor de 10 tot 30 jarigen. Deze wijziging vindt plaats op 3 juni 1844 en is ongetwijfeld een uitvloeisel van de fusie op 17 januari 1844, want 'Hulp' had vanaf het begin al een aanvangsleeftijd van 10 jaar.

In artikel 2 wordt aangegeven op welke wijze kinderen kunnen worden verzekerd beneden de 12 (later 10) jaar.

Kinderen beneden de twee jaar kunnen niet worden aangenomen, kinderen tussen de 2 en 12 jaar kunnen worden ingeschreven tegen betaling van de helft van de contributie die verschuldigd is in de leeftijdsgroep 20-30 jarigen. Ook hierin kwam wijziging op 3 juni 1844. Toen werd bepaald dat kinderen ouder dan 3 maanden tot hun 10de jaar een vrije begrafenis 'zullen genieten', echter zonder bedienaars en volgkoetsen. Ook deze bepaling is weer overgenomen van 'Hulp'. Voorwaarde is wel dat beide ouders tenminste 3 maanden als lid zijn ingeschreven. Indien een van de ouders is overleden, moet het oudste kind zich als vol lid laten inschrijven. Ook kinderen waarvan de ouders niet als lid zijn ingeschreven kunnen tot het begrafenisfonds toetreden, maar dan moet ieder kind 3 cent wekelijks contribueren. De minimum leeftijd van 3 maanden vervalt al weer spoedig. Dit blijkt uit de doorhaling in beide exemplaren met de voorwaarden van 3 juni 1844. Toch krijgt men daarvan spijt, want in het sedert 5 oktober 1846 in gebruik zijnde model van het Reglement wordt bepaald dat alleen kinderen beneden de leeftijd van 14 dagen een vrije begrafenis krijgen. Voor kinderen tussen de 14 dagen en 10 jaar oud moet voor ieder kind een halve cent worden betaald. Bij overlijden van een der ouders moet het oudste kind 3 cent per week gaan betalen, en als de ouders geen lid zijn, betalen alle kinderen tot 10 jaar 3 cent per week. Uiteindelijk zal de inschrijving van jonge kinderen een grote crisis veroorzaken in het fonds en leiden tot het vertrek van Vijzelaar. Wij komen daarop nog uitgebreid terug.

De kern van het Reglement wordt gevormd door de artikelen 5 t/m 8, waarin wordt vermeld welke soort begrafenis men kan 'verzekeren' tegen welke contributie. Er zijn aanvankelijk 4 Rangen (soorten begrafenis), in 1841 wordt een Extra Rang toegevoegd.

In de 4e en laagste Rang bestaat de begrafenis, welke in natura wordt verzorgd, uit '1 bedienaar, middelste lijkkoets, vijf kwart duims eiken kist met schroeven, doodkleed, graf en verdere kosten bij een begrafenis benodigd'. In de 3e Rang werd de middelste lijkkoets vervangen door een 'beste' lijkkoets en een volgkoets.

In de 2e Rang kreeg men 2 bedienaars en anderhalf duims eiken kist. De 1e Rang kende 3 bedienaars met, naast de beste lijkkoets, 2 volgkoetsen en 6 doodgravers in het zwart.

De begrafenissen worden allemaal uitgevoerd in de vierde klasse van het burgerlijk begraven op het kerkhof binnen Rotterdam. Indien men in een hogere klasse begraven wil worden, moet men de extra kosten bijbetalen (art. 10).

De begrafenis in de extra Rang vindt echter plaats in de derde klasse van burgerlijk begraven en bestond uit 4 bedienaars, de beste lijkkoets en 2 volgkoetsen, een twee duims eiken kist met handvaten en schroeven, doodkleed en 8 doodgravers in het zwart. De contributie (in centen, per week) bedraagt:

lft.	4e Rang			3e Rang			2e Rang			1e Rang			Extra Rang	
	'38	'44	'45	'38	'44	'45	'38	'44	'45	'38	'44	'45	'44	'45
12-20	2,5	2	3	3	2,5	3	3,5	3	4	4,5	4	5	8	9
20-30	3			3,5			4			5				
30-40	3,5	2,5	3,5	4	3	3	4,5	3,5	4,5	6	5	5	10	11
40-50	4,5	3,5	4,5	5	4	5	5,5	4,5	5,5	7,5	6,5	7,5	12	13
50-55	6	5	6	7	6	7	8	7	8	10	9	10	17	18

Personen die op het moment van inschrijven ouder zijn dan 55 jaar betalen onderstaande verhoging op de contributie (art. 3) van een 55-jarige; (in centen voor elk jaar ouder dan 55 jaar):

	sept. 1838	dec. 1838	1840	5-6-1844
4e Rang	2	1	1	0,5
3e Rang	3	1,5	1,25	0,75
2e Rang	4	2	1,5	1
1e Rang	5	3	2	1,5
Extra Rang	-	-	(3)*	2

* vanaf 1841

De nadruk wordt er op gelegd dat men bij het verder klimmen der jaren geen verhoging hoeft te betalen.

Volgens artikel 9 staat het de nagelaten betrekkingen vrij om de

overledenen buiten de gemeente of binnen de gemeente in een hogere klasse te doen begraven. Uiteraard moeten de extra kosten daaraan verbonden worden bijbetaald. Een enkele maal is in het Inschrijfboek gevonden dat men bij het inschrijven reeds de wens uitsprak elders te worden begraven. Bijvoorbeeld laten Jacobus Johannes Nieuwkamp en zijn echtgenote, Maria Katrina Luskens, wonende te Rotterdam in het Hang, wijk C 202, bij hun inschrijving[25]) als lid op 12 februari 1844 vastleggen: 'Om met bijbetaling van 18 gulden met 2 bedienaars aan de Ketel of Overschie of Hoflaan begraven te worden'.

Indien een lid zich buiten Rotterdam vestigt wordt hij van de lijst der leden geroyeerd, tenzij hij een incassoadres achterlaat. Royement wegens verhuizing is niet als zodanig genoteerd gevonden in het Inschrijfboek. Wel komt er een aantal inschrijvingen voor van mensen die buiten Rotterdam wonen en waarvan de contributie door familieleden in Rotterdam wordt voldaan. Het treffendste voorbeeld daarvan is de inschrijving van iemand uit Emden. Dit betreft de weduwe Louisa Groenhof-Makalester, oud 52 jaar, die op 16 juni 1845 door bode Ophof werd ingeschreven in de 3e Rang tegen een contributie van 7 cent per week[26]). De contributie werd geind bij Daniël Groenhof, oud 27 jaar en wonende in de Wijnbrugstraat te Rotterdam. Hij werd gelijktijdig in het fonds ingeschreven. Tussen beide inschrijvingen in staat de volgende notitie over onze weduwe uit Emden: 'Geeindig met betaling 27 mei 1849 als bij gedachte van reeds overleden. Indien blijkt het overlijden voor dien tijd plaats het gehad moeten de sterfgelden worden uitbetaald'. Of er inderdaad is uitbetaald vermeldt het Inschrijfboek niet; ook in de Rekening Courant is de naam niet bij de overledenen teruggevonden.

Bij overlijden van personen woonachtig buiten Rotterdam zal driekwart van het bedrag aan begrafeniskosten 'volgens tarief bij de Directie bepaald' worden uitgekeerd. Dit zogenaamde tarief werd vastgesteld in de vergadering van maart 1839[27]). Het origineel daarvan is ingeplakt voorin het Inschrijfboek. Als voorbeeld volgt hieronder het 'Tarief' voor de 4e Rang voor leden boven de 12 jaar.

Graf	f 8,45
Kist en doodkleed	f 11,—
Lijkkoets	f 4,75
Fooij voor de rouwzegger	f 0,50
Fooij voor de doodgravers	f 0,50

Fooij voor de Mantel knegt		f 0,50
Pelt en Mantel[28])		f 3,—
Toegelegen penningen		f 3,—
Voor de Bedienaar		f 8,30
	SOM	f 40,—
De 3/4 bedraagt		f 30,—

Het 'Tarief' voor de begrafeniskosten voor de 3e Rang bedraagt f 49,00; voor de 2e Rang f 66,00, de 1e Rang f 80,00 en in de Extra Rang f 137,00.

Bij een betalingsachterstand van 4 weken zal men volgens artikel 12 een boete van 5 cent moeten betalen. Als men nog een week wacht, wordt men 'finaal vervallen verklaard', zonder enige vorm van terugbetaling van 'gefourneerde' gelden. Dit was een van de meest voorkomende redenen van beëindiging van de inschrijvingen.

Voor alle inschrijvingen van leden van 'Tot aller Welzijn' in het jaar 1842 (slechts 90 leden) is nagegaan wat de reden van royement was. We komen dan tot de volgende opstelling:

24 overleden en 'uit het fonds begraven'
18 geroyeerd wegens schuld
22 geroyeerd zonder vermelding van reden
2 bedankt
2 'geroljeerd op dato'
22 geen enkele vermelding over royement

Voor de leden waarvan geen reden van royement vermeld was, doch wel een datum (22 leden), is nagegaan of in de Rekening Courant van het betreffende kwartaal de naam onder de overledenen voorkwam. Dit was slechts één keer het geval, van de overigen moeten we aannemen dat ook zij om de een of andere reden hebben bedankt of wegens schuld zijn geroyeerd.

'Geroljeerd op dato' wil zeggen dat de ingeschrevene bij het uitreiken van het Reglement met Acte van Aandeel, zich bedacht bleek te hebben en toch maar afzag van zijn lidmaatschap.

Voor het Reglement zal men bij inschrijving 15 cent moeten betalen volgens artikel 13. In de vergadering van oktober 1842 wordt bepaald dat het Reglement en de Acte van Aandeel gratis verstrekt zullen worden, mits gelijktijdig de eerste week contributie wordt voldaan[29]).

Volgens artikel 14 heeft men pas recht op een begrafenis nadat

men 6 maanden lid is geweest, overlijdt men eerder dan vervalt de betaalde contributie aan het fonds. Na de fusie wordt de termijn 3 maanden, welke wijziging eveneens van 'Hulp' werd overgenomen.

In het Inschrijfboek is hierover tweemaal als notitie gevonden 'overleden voor begravenistijd'. Kennelijk werd aan deze regel strak de hand gehouden, want een van beide vermeldingen betreft de moeder van Wylacker[30])!

In artikel 15 van het Reglement is bepaald dat bij overlijden, naast het Reglement en de Acte van Aandeel, ook het geboortebewijs moet worden overlegd. Inlevering van een bewijs van overlijden was waarschijnlijk niet nodig omdat de begrafenis door het fonds zelf werd geregeld. Eerst medio 1844 is in het Reglement opgenomen dat een overlijdensbewijs moet worden ingeleverd voor leden die buiten Rotterdam overlijden of waarvan de erfgenamen zelf de begrafenis willen verzorgen en derhalve driekwart van het begrafenisgeld willen ontvangen. In de eerste jaren wordt een enkele maal bij een inschrijving vermeld 'behoevende bij overlijden geen doopcedul'. Dit gaat dan kennelijk om bekenden van Wylacker. Later treffen we deze mededeling nog maar sporadisch aan; wellicht werd de administratie toen reeds minder persoonlijk door het aanstellen van bodes en het toenemen van het aantal leden.

Indien bij het overlijden blijkt dat men zijn leeftijd foutief heeft opgegeven bij de inschrijving in het fonds, waardoor te weinig contributie is betaald, of als men zelfmoord heeft gepleegd, bestaat er geen recht op een begrafenis (art. 16). Ook daarvan zijn enkele voorbeelden gevonden in het Inschrijfboek[31]).

De laatste 10 artikelen bevatten diverse administratieve en organisatorische bepalingen, waarop we hier niet verder zullen ingaan.

Er zijn, zoals we reeds opmerkten, aan het eind van onze periode (1847) echter 38 artikelen. Toegevoegd werden vijf artikelen over het verzekeren van Ziekengeld, waarover straks meer. Andere toevoegingen zijn:

— weduwegelden

Reeds vanaf december 1838 (modelnr. 2) wordt aan de erfgenamen nog een geldbedrag uitgekeerd bij het overlijden van een lid. In januari 1842 wordt dit uitgebreid met 'weduwengelden'. Indien van een echtpaar, dat tenminste 9 maanden lid is, de man overlijdt, wordt aan de weduwe 12 weken lang een bedrag uitgekeerd, in plaats van eerder bedoelde eenmalige uitkering.

Deze bedragen zijn:

	eenmalige uitkering voor elk lid na overlijden:	weduwegelden in plaats daarvan:
4e Rang	f 3,—	f 1,— per week
3e Rang	f 4,—	f 1,25 per week
2e Rang	f 5,—	f 1,50 per week
1e Rang	f 6,—	f 2,— per week
Extra Rang	f 10,—	f 3,— per week

In de vergadering van januari 1842 wordt tevens bepaald dat de eenmalige uitkering na het overlijden van een lid wordt verdubbeld als het lid langer dan 3 volle jaren ingeschreven is geweest[32]).

— regeling van geschillen

Men mag eventuele geschillen aan de rechter voorleggen, maar er bestaat ook de mogelijkheid een geschil voor te leggen aan een commissie, bestaande uit de Directie, Commissarissen en 2 leden. Aldus wordt bepaald in de vergadering gehouden op 3 juli 1843 naar aanleiding van een geschil over een uitkering te Gouda. Over deze affaire Burgwart straks meer.

— ongeneeslijke kwalen

Iemand die met ongeneeslijke kwalen 'behebt' is, mag zich niet laten inschrijven als lid. Bij twijfel mag de Directie een doktersattest vragen. Een enkele maal treffen we daarover iets aan in het Inschrijfboek. Bij de inschrijving van Maria Krijgsman, weduwe van Pieter Geervliet, op 6 januari 1845 wordt vermeld: 'aantekening op het acte van attest van gezondheid'[33]). Zij was dan ook al 72 jaar en woonde in IJsselmonde. Ook de Directie had daarvoor kennelijk een goed oog, want bij de inschrijving van Cornelus Feijer en zijn vrouw Annigijn Klaaszens werd op 29 april 1844 vermeld: 'Dit lede is door de directeur gezien dat het er gezond is ingekomen'. Zij woonden in Rotterdam in de Kalkgang en waren resp. 49 en 41 jaar oud[34]).

VOORWAARDEN ZIEKEN SOCIETEIT

Vanaf modelnummer 3 (1839/1840) wordt in het Begrafenisfonds gratis ziekengeld meeverzekerd. Alle leden tussen 12 en 55 jaar hebben bij ziekte recht op een uitkering van 50 cent per week. Om daarvoor in aanmerking te komen moet men 7 achtereenvolgende dagen bedlegerig zijn geweest en een bewijs van de doctor of chirurgijn hebben, welk bewijs om de 14 dagen moet worden

vernieuwd. Men kan echter nooit langer dan 12 weken *achtereen* uitkering krijgen. Slepende en onherstelbare kwalen zijn van uitkering uitgesloten.

Vanaf 11 mei 1840[35]) wordt daarnaast de mogelijkheid geopend voor leden tussen 20 en 55 jaar, om tegen wekelijkse betaling deel te nemen in een 'Toelaagfonds'. De contributie bedraagt voor een man 3 cent en voor een vrouw 2 cent per week; indien ze beiden deelnemen betalen ze samen 4 cent. Men moet tenminste een half jaar lid zijn geweest alvorens men recht heeft op de uitkering van f 3,— per week voor een man en f 2,— voor een vrouw. Niemand zal meer dan 12 weken *per jaar* ziekengeld kunnen ontvangen.

In modelnummer 6 (1843) zijn enige wijzigingen met de pen aangebracht: de maximum leeftijd is teruggebracht tot 40 jaar; de contributie is verhoogd tot 4 cent per week voor een man, 3 cent voor een vrouw en 6 cent voor beiden.

Deze verhoging was noodzakelijk door de vele zieke leden en door de kraamvrouwen[36]).

Ook het andere fonds van Wylacker 'Hulp in en na het Leven' kende een identieke regeling. Ook daarin werd de maximum leeftijd verlaagd naar 40 jaar. In de reglementen van beide fondsen treffen we een volkomen gelijke ingeplakte 'reglementaire bepaling' aan, waarin wordt meegedeeld dat indien men geen prijs stelt op ziekengeld de contributie wat verlaagd kan worden. Voor leden van 12 tot 20 jaar een halve cent per week minder en voor leden van 20 tot 55 jaar een hele cent minder. We komen in het Inschrijfboek regelmatig de vermelding tegen 'buiten genot van ziekengelden'. Dit werd besloten in de vergadering van oktober 1842[37]).

Na de fusie, bij de grote reglementswijziging van 3 juni 1844, worden ook de bepalingen van de Zieken-Societeit (zo wordt het Toelaagfonds nu genoemd) geheel veranderd.

Men kan in de Zieken-Societeit nu inschrijven in 2 Rangen. De tweede Rang is het vroegere gratis ziekengeld. Voor de wekelijkse uitkering van 50 cent moet nu echter 1 cent per week worden betaald. De eerste Rang staat alleen open voor toetreding door mannelijke personen, die tegen betaling van 5 cent wekelijks bij ziekte 3 gulden per week krijgen uitgekeerd. Ook nu moet men eerst 7 achtereenvolgende dagen bedlegerig zijn geweest. Zieken met verwondingen hebben geen recht op uitkering, tenzij er sprake is van een arm- of beenbreuk.

Indien de man tenminste 9 maanden is ingeschreven geweest in de Zieken-Societeit en de vrouw tenminste 9 maanden in de Begra-

fenis Societeit, dan heeft de vrouw bij een bevalling recht op 4 gulden kraamgeld. Voor 'ontijdige verlossingen' bestaat geen recht op kraamgeld; ook in de hiervoor genoemde 2e Rang bestaat geen recht op kraamgeld.

Dit kraamgeld is ingevoerd omdat de kraamvrouwen zich ziek meldden en de bestuurders vonden dat men ze het ziekengeld niet kon onthouden[38]). De uitkering werd echter gemaximeerd op f 4,—, dat is 2 weken ziekengeld. In de vergadering van januari 1842 werd daaraan nog de bepaling toegevoegd dat ook de man tenminste 9 maanden als lid moet zijn ingeschreven[39]).

Gelijktijdig wordt voor de uitkering van ziekengeld bepaald dat de periode van 7 dagen waarin men bedlegerig moet zijn geweest, loopt van maandag tot maandag. Dit werd gedaan om administratieve redenen. Het zal moeilijk zijn geweest om bij te houden wanneer iemand ziek is geworden en dan 7 dagen later te beginnen met uitkeren.

Er zijn nogal wat uitsluitingen in de Zieken-Societeit:
'van het genot van ziekengelden te kunnen genieten zijn uitgesloten:

a. Leden die gedurig ziekelijk zijn, of kwalen hebben, of kwalen krijgen.
b. Verzweringen of verwondingen, waarmee men niet werken kan, maar toch niet ten volle bedlegerig is.
c. Tweede- of Derden-daagsche koortsen, waardoor men geen geheele week bedlegerig is.
d. Vrouwen in een zwangere staat zijnde en bij wien de ziekte door zwangerschap ontstaat.
e. Degenen welke de contributie niet tot de laatste week voldaan hebben.
f. Voor Venusziekte zullen ook geene ziekengelden worden uitgekeerd.
g. Leden die zich buiten de gemeente bevinden, daar zij tijdens de deelneming zijn ingeschreven, zullen geen Zieken- of Kraamgelden kunnen genieten, of·ten ware zulks schiftelijk op het Acte van Aandeel door Directeuren is goedgekeurd.'

Als blijkt dat een lid gedurig ziek is in de tijd van 2 of 3 jaar, zal hij vervallen verklaard worden van het recht op ziekengeld. Ook personen die de leeftijd van 65 jaar bereikt hebben, zullen geen recht op ziekengeld meer hebben.

Leden die menen aanspraak te hebben op ziekengeld moeten dit binnen 2 dagen aan de Directie melden, zodat een onderzoek kan

worden ingesteld naar de juistheid daarvan.

DE GENEESKUNDIGE SOCIETEIT

Op 1 oktober 1840 wordt naast de Begrafenis- en Zieken Societeit een Geneeskundige Societeit opgericht. De Directie daarvan wordt gevoerd door C.J. Luchtmans, Med. Doctor, wonende aan de Vlasmarkt; P.L. Brons, chirurgijn, een zwager van Beunderman en wonende in de Oppert en D. Hammes, apotheker, wonende aan de Grote Markt. Hammes treedt later ook op als Commissaris van 'Hulp in en na het Leven'. Als Directeur-Secretaris treedt, uiteraard, Theodorus Wylacker op.

Vanaf 1844 treden als Directeuren op J.B. Molewater, Med. Doctor, A.Th. Scholten, cirurgijn en D. Hammes als apotheker. Nog in 1881 wordt Hammes als apotheker vermeld, alhoewel hij op 15 maart 1875 is overleden. Molewater, een bekend medicus in Rotterdam, blijft tot het voorjaar van 1848 aan het fonds verbonden. In de Rekening Courant over het eerste kwartaal van dat jaar wordt vermeld dat hij door de benoeming tot Med. Doctor in het Nieuwe Gasthuis (Coolsingel Ziekenhuis) te Rotterdam niet langer voor het fonds beschikbaar is. Scholten blijft tot zijn overlijden op 7 augustus 1861 in funktie.

Van de inschrijvingen moet een apart boek zijn bijgehouden, dat helaas niet bewaard is gebleven. In het oudste Inschrijfboek werden alleen leden van de Begrafenis- en Zieken Societeit genoteerd. Uit de beschreven periode (1838-1847) zijn 5 versies bekend van het Reglement van de Geneeskundige Societeit (modelnrs. 8 t/m 12).

Het oudst bekende Reglement werd op 2 november 1840 afgegeven aan Helena Johanna Goede, weduwe van Willem Hoogbruin, oud 53 jaar en wonende op de Schotsedijk in de Pauwesteeg. Zij was ook ingeschreven in de Begrafenis- en Zieken Societeit op dezelfde datum in de 3e Rang. Zij is tot haar overlijden, op 24 december 1855, lid van het begrafenisfonds gebleven. Op een niet nader aangegeven datum is zij uit het Ziekenfonds gegaan.

De voorwaarden van het oudste Reglement zijn:

De Societeit zal bestaan uit een onbepaald aantal leden die in Rotterdam of omtrek wonen (art. 2). Kinderen van 2 tot 16 jaar betalen de helft van de contributie (art. 3) en men kan zich ongeacht zijn leeftijd als lid laten inschrijven, mits men gezond is (art. 4).

De contributie bedraagt (art. 5): voor leden boven de 16 jaar 8,5

cent per week en voor leden van 2 tot 16 jaar 4,5 cent per week.

Het Reglement en de Acte van Aandeel worden gratis uitgereikt (art. 6). De regels omtrent schuld en de gevolgen daarvan (art. 7) en het vooruitbetalen van contributie (art. 8) zijn gelijk aan die bij de Begrafenis Societeit.

Bij een lichte ongesteldheid moeten de leden zich 's ochtends voor 9 uur bij de Doctor of Chrirugijn vervoegen (art. 9). Kan men 's morgens de gang naar de medicus niet maken, dan moet men hem dat voor 9 uur 's ochtends schriftelijk berichten onder opgaaf van naam en adres. Bij een plotselinge ziekte kan men altijd, zelfs bij nacht over een Doctor of Chirurgijn beschikken.

Als men ongeneeslijk ziek is, kan men zich niet laten inschrijven als lid (art. 10), hieronder moet ook begrepen worden het hebben van een breuk, tenzij men met toestemming van de Direktie lid mag blijven en de breukband zelf betaalt. Voor venerische ziekten heeft men geen aanspraak op geneeskundige hulp.

De leden zijn verplicht lege potjes en flesjes terug te brengen of, bij in gebreke blijven, de kosten daarvan te betalen (art. 11).

Uit het Begrafenisfonds worden overgenomen de artikelen over de juiste opgave van de ouderdom bij inschrijving, alsmede dat de gelden en papieren worden bewaard in een kist met drie verschillende sloten.

In het oudste model had men nog op het schutblad opgenomen, dat er geen Rekening Courant werd uitgereikt, omdat de uitgaven ten volle door de inkomsten worden bestreden. Reeds vanaf modelnummer 9 (1841) werd opgenomen dat er een Rekening Courant wordt uitgegeven. Vanaf de Rekening Courant van het eerste kwartaal van het jaar 1844 van de Begrafenis Societeit werd ook die van de Geneeskundige Societeit daarin opgenomen. De Rekening Courant van het 4e kwartaal 1843 bevat een verantwoording vanaf de oprichting tot 25 december 1843.

Vanaf februari 1850 worden de Reglementen van de Begrafenis-, Zieken- en Geneeskundige Societeit in één Reglement opgenomen, doch dit valt buiten de beschrijving van dit moment.

DE LEDEN

We hebben in de voorafgaande paragrafen reeds kennis gemaakt met enkele leden van het fonds als daartoe aanleiding was ter illustratie van een reglementsartikel. We zullen nu eerst kijken naar de leden in het algemeen en daarna nog enkele bijzondere leden aan u voorstellen.

Het oudste inschrijfboek geeft de namen prijs van 11393 leden, met vermelding van de leeftijd bij inschrijving, het adres en de Rang waarin men wenst deel te nemen. De verdeling van het aantal leden over de jaren 1838 tot 1847 is opgenomen in tabel nr. 1.

tabel 1 Aantal ingeschreven leden over de periode 24-9-1838 tot 1-5-1847

jaar	1838	1839	1840	1841	1842	1843	1844	1845	1846	1847
aantal leden	206	221	1251	1414	527	1161	2016	1148	1495	1954

N.B.: de jaren 1842/1843 zijn inclusief de leden van 'Hulp in en na het Leven'.

De leden waren als volgt verdeeld over de verschillende plaatsen waar het fonds gevestigd was:

tabel 2 Verdeling ingeschreven leden over de woonplaatsen[40])

plaats	aantal	perc.
Rotterdam e.o.	7255	63,7
Schiedam	647	5,7
Vlaardingen	651	5,7
Delft	641	5,6
Gouda e.o.	924	8,1
Den Haag e.o.	1240	10,9
Overige plaatsen	35	0,3

Vervolgens is nagegaan waar de Rotterdamse leden woonden, teneinde te bepalen of daar een bepaald patroon in is te onderkennen. Zoals in afbeelding 61 is geillustreerd waren de leden over de gehele stad verspreid. In de wijken buiten de stadsdriehoek en in de Waterstad is het aantal leden het laagst. In de Landstad vinden we de meeste leden (6-11 procent) met een top in wijk L. De wijken G en H zijn wat ondervertegenwoordigd, wellicht moeten we daar toch wat meer middenstanders zoeken die, net als de meer welgestelden in de Waterstad, de kosten van een begrafenis zelf wel konden betalen. Een onzekere factor in het geheel is echter de on-

bekendheid van het gemiddelde aantal inwoners per wijk in deze periode. Van wijk L wordt gezegd dat die zeer dicht bevolkt was, met werklui uit de laagste klasse, maar ook andere wijken waren als volksbuurten aan te merken[41]).

De cijfers zijn verzameld door middel van een steekproef onder de inschrijvingen uit de jaren 1838 t/m 1846. De gemiddelden per wijk zijn aangegeven in tabel 3.

tabel 3 Verdeling van de ingeschreven leden over de wijken te Rotterdam; steekproef onder de leden over de jaren 1838 t/m 1846 (n = 1352)

wijk	aantal	perc.	wijk	aantal	perc.	wijk	aantal	perc.
A	22	1,6	H	55	4,1	P	8	0,6
B	11	0,8	I	115	8,5	Q	105	7,8
C	110	8,1	K	117	8,7	R	5	0,4
D	79	5,8	L	149	11,0	S	45	3,3
E	85	6,3	M	41	3,0	T	28	2,1
F	89	6,6	N	28	2,1	U	1	0,1
G	64	4,7	O	69	5,1	Kral.	97	7,2

Van 29 leden (2,1%) kon het adres niet aan een wijk worden toegewezen.[42])

Voor de jaren 1840 t/m 1845 is nagegaan, uit dezelfde steekproefpopulatie, in welke Rang de leden zich lieten inschrijven. Zie tabel 4.

tabel 4 Verdeling van de leden naar Rang van inschrijven; steekproef onder de leden over de jaren 1840 t/m 1845 (in percentages)

	extra	1	2	3	4
1840	-	2	50	33	15
1841	-	2	34	45	19
1842	-	2	31	43	23
1843	1	5	16	34	44
1844	3	1	28	36	32
1845	0	1	16	45	38

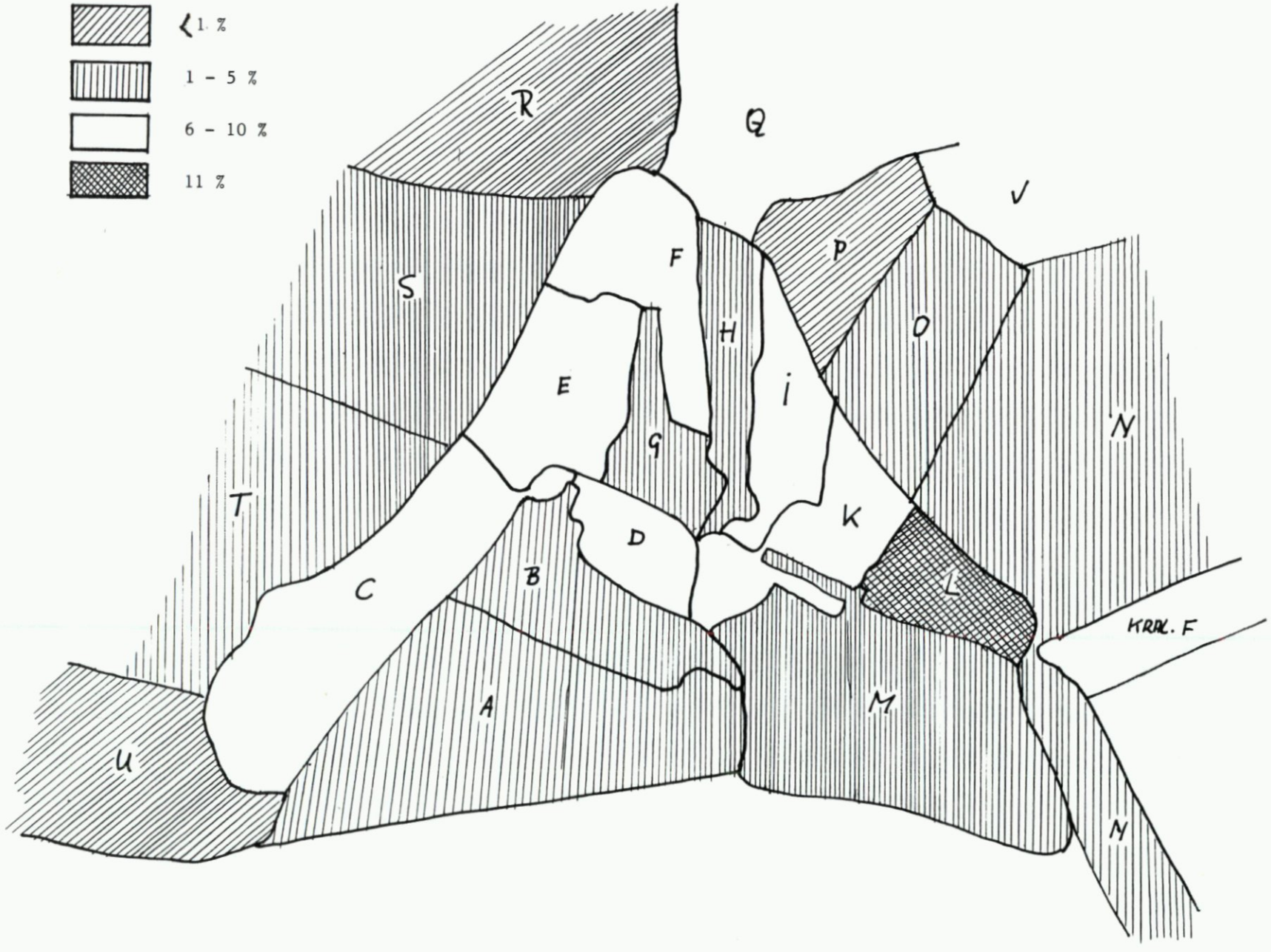

61. Begrafenisfonds 'Tot aller Welzijn' te Rotterdam; verdeling der leden over de wijken (1838-1846).

We zien enige verschuiving ontstaan van de 2e Rang naar de 3e Rang, waarvoor niet direkt een verklaring is te geven. Wel opvallend is dat bij de 2e Rang in het jaar 1840 het hoge percentage vooral beinvloed wordt door het aandeel van wijk L met 13,9 procent. Toch opvallend voor een wijk waarvan de bewoners worden gerekend tot de laagste sociale laag in de toenmalige samenleving.

Van de leden bestond 35 procent uit mannen, 47 procent uit vrouwen en 18 procent uit kinderen beneden de 18 jaar.

De verdeling over de leeftijdsgroepen zoals genoemd bij de contributie in het Reglement (afdeling) is opgenomen in tabel 5.

tabel 5 Verdeling van de leden over de leeftijdsgroepen waarnaar de contributie wordt bepaald over de jaren 1838 t/m 1846, in percentages.

leeftijdsgroep	percentage
< 12	10
12 - 20	13
20 - 30	22
30 - 40	20
40 - 50	18
50 - 55	8

Genoeg cijfers voorlopig. We kwamen bij het bespreken van de voorwaarden van de Begrafenis- en Zieken Societeit reeds enkele leden tegen die opvielen door hun woonplaats of een andere notitie in het Inschrijfboek; we hebben nog een paar 'bijzondere' leden.

Als reden van beëindiging van het lidmaatschap van Sophia Happe, weduwe van Matthijs Tettelaar, 52 jaar bij de inschrijving op 24 augustus 1840, en wonende te Schiedam 'in de plantazie', wordt vermeld: '11 feb. 1850 geroljeerd om beledigingen de Directie aangedaan'[43]).

In een havenstad als Rotterdam is het niet verwonderlijk dat zeelui in den vreemde of op zee overleden. Dit leverde dan wel problemen op bij de uitkering, zoals bijvoorbeeld is vermeld bij de inschrijving van Piet van Haak op 3 februari 1845, 26 jaar oud en wonende te Rotterdam, hoek Zwijnenstraat, wijk C: '16 junij '51 opgegeven als zijnde overleden, doch niet kunnende betalen uit hoofde van geen bewijs' en vervolgens '16 sept. 1862 tegen

borgstelling uitkeering geschied'[44]).

Een ander voorbeeld is de inschrijving van Sikker Hoogstraat, 29 jaar oud en wonende te Rotterdam, Schotsendijk, E 451, waarbij wordt vermeld: '9 april 1855 gestorven op zee, maar nog niet uitbetaald bij gebrek aan bewijs van overlijden' en vervolgens '13 januarij 1862 geroyeerd'[45]).

We zagen reeds dat de moeder van Wylacker tot de leden gerekend kan worden. We komen nog een ander familielid tegen[46]), nl. zijn zuster Josephina Maria Wylacker en haar echtgenoot Arie Monté. Deze Monté wordt in 1847 als Directeur genoemd van het Begrafenisfonds 'Wij leven om te zorgen' te Rotterdam[47]).

We zullen deze paragraaf afsluiten met nog enkele cijfers. Zie tabel 6.

DE BODEN

Het is mogelijk gebleken een vrijwel kompleet inzicht te krijgen in de boden die voor het fonds hebben gewerkt. In het Notulenboek zijn enkele afschriften opgenomen van aanstellingsakten en wordt melding gemaakt van ontslag van boden wegens slecht gedrag. Daarnaast wordt vanaf december 1840 in het Inschrijfboek de initiaal vermeld van de bode die het lid heeft ingeschreven.

De eerste bode te Rotterdam is Johannes Beunderman, geboren 1 april 1817 te Rotterdam, overleden 30 november 1853 te Rotterdam, van beroep winkelier, ook tapper en slijter; zoon van Pieter Hendrik Beunderman en Anna Kleijweg.

Hij is sedert medio 1839 bode van het fonds voor Delfshaven, Rotterdam, Kralingen en omgeving[49]). Na de fusie op 17 januari 1844 met 'Hulp in en na het leven', waarvan hij samen met Wylacker de oprichter was, wordt hij mede-directeur van het fonds en blijft dit tot zijn overlijden.

Als tweede bode wordt aangesteld Lambertus Marinus Lammer(t)se, geboren 27 september 1803 te Schoonderloo onder Delfshaven, overleden 9 juli 1860 te Rotterdam, van beroep schoenmaker; zoon van Bartholomeus Lammer(t)se en Catharina Kievits.

Hij is vanaf december 1839 bode van het fonds. In het Notulenboek wordt zijn taak summier omschreven: Hij moet de bekendmakingen en de begrafenis mede verrichten[50]). In de Rekening Courant van het 4de kwartaal 1845 wordt meegedeeld dat hij is 'uit alle zijne betrekkingen dezer Societeiten ontslagen'.

Als derde bode wordt in Rotterdam aangesteld Willem Hendrik Hofman(s), geboren 29 februari 1812 in Rotterdam, overleden 11

tabel 6 Jaarlijkse stand van het aantal leden

Aan het eind van het jaar	Begrafenis- en Zieken Societeit			Geneeskundige Societeit[f]		
	Volwassenen (>12/10 jr)	Kinderen	Totaal	Volwassenen (>16 jr)	Kinderen (2-16 jr)	Totaal
1839[a]	345	35	380	-	-	-
1840	-	-	-	-	-	-
1841[b]	2083[c]	181	2264	-	-	-
1842[b]	2743[d]		2743	-	-	-
1843	3918[d]		3918	490[g]	75	565
1844	4974[e]		4974	855[h]	110	965
1845	4934[e]		4934	887[h]	124	1011
1846	5293[e]		5293	-	-	-
1847[i](april)	5004	1696	6700	857	207	1064

Voor toelichting zie noot 48.

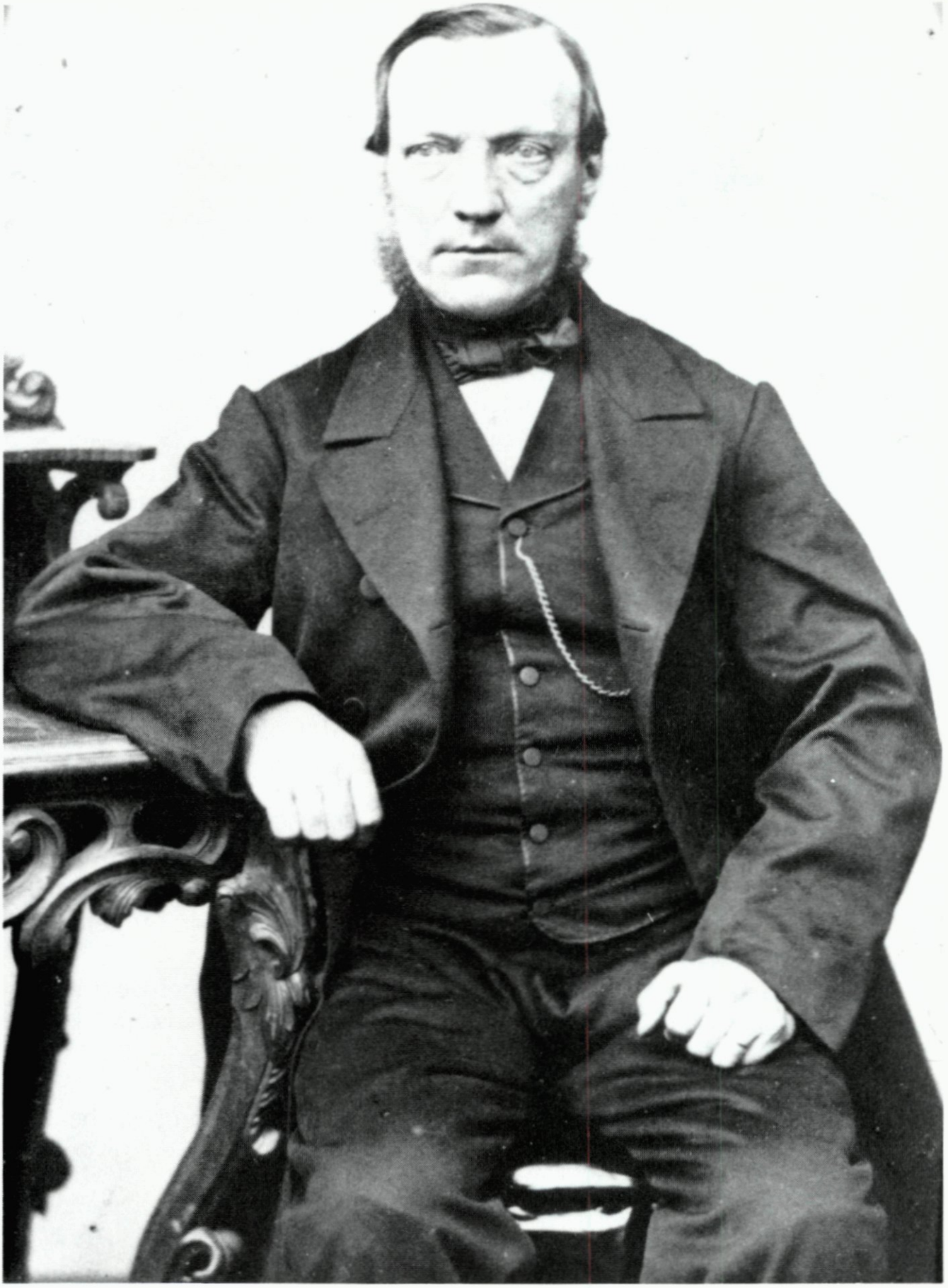

62. Willem Hendrik Hofman (1812-1896), derde bode van het fonds vanaf 12-3-1841. Foto t.g.v. het huwelijk van Karel Johannes Wylacker op 31-1-1867.

maart 1896 te Rotterdam; zoon van Pieter Hofmans en Maria Moolemans.

Hij is sedert 12 maart 1841 bode van het fonds en is dat in 1867 nog steeds[51]). Bij zijn aanstelling wordt bepaald dat, bij overlijden van een lid, de bode die de contributie ophaalt als manteldrager zal fungeren.

De vierde bode is Willem Ophof, geboren 31 juli 1812 te Rotterdam, overleden 25 februari 1860 te Rotterdam, zoon van Hendrik Ophof en Frederika Scholtius.

Hij is vanaf 1 januari 1844 tot zijn overlijden bode van het fonds[52]).

Daarnaast hebben we nog enkele initialen waarvan getracht is een bijpassende naam te vinden: V, W, hW, K, f, Wb en C.

De V staat ongetwijfeld voor Visser[53]), van wie geen aanstellings mededeling is gevonden, doch die sedert 7 maart 1842 inschrijvingen doet. Op 2 november 1851 schrijft hij zijn laatste post in. Na het overlijden van Beunderman wordt vastgelegd dat de weduwen van de boden, die gedurende de gehele diensttijd gehuwd zijn geweest, een vierde van de normale verdiensten van een bode ontvangen. Een soort pensioenregeling. Vermeld wordt dan dat de weduwen Visser en Beunderman een dergelijke uitkering krijgen[54]).

W. staat ongetwijfeld voor Joannes Martinus Wylacker[55]). Ook van hem is geen aanstellings mededeling gevonden. Hij schrijft sedert 10 april 1843 leden in.

hW staat dan voor zijn zoon Hendrikus Petrus Johannes Wylacker die sedert 14 april 1845 leden inschrijft. Beide heren schrijven op 3 april 1848 hun laatste leden in. Op 13 april daaraanvolgend verschijnt een advertentie in de Rotterdamsche Courant dat beide heren ontslagen zijn; zie afbeelding 63.

De overige initialen zijn niet nader te identificeren, doch de dragers ervan waren ook slechts gedurende een korte periode werkzaam.

In tabel 7 is te zien hoeveel iedere bode te Rotterdam in een bepaald jaar aan leden inschreef.

***** BEGRAFENIS- en ZIEKEN-SOCIETEIT,**

ONDER DE ZINSPREUK:

Tot aller Welzijn, Hulp in en na het Leven.

De **Directie** geeft aan derzelver Leden kennis, dat, in het belang van de Finantien der Societeit, de Bode **J. M. WIJLACKER**, wonende in den Oppert, uit zijne betrekking is **ontslagen**, en de Bode **H. P. J. WIJLACKER**, *Zoon* van den bovengenoemde en ten zijnen huize inwonende, als zoodanig heeft **bedankt.**

De Leden, wier woonplaatsen niet bij de Directie zijn bekend geworden, worden verzocht hunne Contributien, vóór den 2 Mei eerstkomende, te bezorgen aan het Huis van den Directeur-Secretaris *TH. WIJLACKER*, op de Schiekade, westzijde, het 5de huis van de Coolschekade, ten einde voor te komen dat zij niet van de Lijst der Leden worden *geroijeerd;* tevens waarschuwt de Directie al hare Leden, genoemde Personen geene *Gelden* of *Stukken*, de Societeit aangaande, af te geven, dewijl zij voor de schade niet garandeert.

Directeuren: { TH. WIJLACKER, *Directeur-Secretaris.*
J BEUNDERMAN, *Mede-Directeur.*

Commissarissen van { W.M VAN DULMEN.
Toevoorzigt: { J. M. MOL.

63. Advertentie in de Rotterdamsche Courant van 13 april 1848 over het ontslag van twee boden te Rotterdam.

tabel 7 Overzicht aantal ingeschreven leden te Rotterdam gesplitst naar bode.

naam bode	initiaal	1840	1841	1842	1843	1844	1845	1846	1847
L.M. Lammerse	L	69	101	34	72	54	24	-	-
J. Beunderman	B		188	125	174	174	94	108	155
W.H. Hofman	H		421	74	127	201	107	130	299
W. Ophof	O					443	228	245	345
Visser	V			29	55	58	22	39	53
J.M. Wylacker	W				281	306	93	119	205
H.P.J. Wylacker	hW						274	225	171
overigen					124	5	70	38	-
zonder initiaal		576	64	14	5	4	-	1	1

Bij de aanstelling van Hofman als bode op 11 maart 1841 is hem een soort aanstellingsakte gegeven, waarvan een afschrift zich in het Notulenboek[56]) bevindt. De belangrijkste artikelen daaruit zijn:

- Hij moet de contributie wekelijks aan de huizen der leden ophalen en als betalingsbewijs aan een der leden een 'kwitantielootje' afgeven.
- Hij moet zich houden aan de bepalingen uit het Reglement en aan de bepalingen die de direktie nog zal maken tot het welzijn van het fonds.
- Als beloning daarvoor ontvangt hij 75 cent van elke 100 leden wekelijks; van kinderen zal hij de contributie gratis ophalen.
- Voor ieder nieuw lid dat hij inschrijft ontvangt hij 5 cent.
- Als een lid overlijdt, waarvan hij contributie ophaalt, zal hij als manteldrager fungeren. Als vergoeding daarvoor krijgt hij 50 cent in de 3e en 4e Rang en 1 gulden voor zijn optreden bij een begrafenis in de 1e, 2e en extra Rang.

Dezelfde bepalingen zullen ook zijn gaan gelden voor de anderen boden van het fonds. Bij de aanstelling van bode Ophof per 1 januari 1844 zijn de bepalingen uitgebreid met[57]):

- De opgehaalde contributie moet hij wekelijks vrijdag 's avonds voor 8 uur afdragen en gelijktijdig de nieuwe en geroyeerde leden opgeven, alsmede de verhuizingen.
- Van zijn nieuwe leden mag hij de eerste week contributie als verdienste houden.

- Van iedere Rekening Courant die hij aan de leden ter hand stelt, mag hij 1 cent houden.
- Voor leden die hij buiten Rotterdam heeft ingeschreven, treedt hij niet als manteldrager op, maar ontvangt hij 1/16 deel van de sterfgelden.

In de door ons beschreven periode wijzigen de regels verder niet meer.

Alvorens stil te staan bij de boden van de 'Buitensteden', zoals de plaatsen buiten Rotterdam aangeduid worden, eerst iets over de funktie van Fungerend Direkteur.

Bij het uitwaaieren van het fonds over de omliggende plaatsen, wordt in elke plaats een persoon aangesteld, die daar de direktie uit Rotterdam vertegenwoordigt. Naast deze Fungerend Direkteur wordt dan in de meeste gevallen ook nog een bode aangesteld. De taak van deze funktionarissen wordt ook weer duidelijk omschreven in een aanstellingsbrief[58]):

- Hij moet de namen, adressen, leeftijden, data van inschrijving en de Rangen goed noteren.
- Hij moet de zieken in zijn woonplaats en omgeving kontroleren.
- Hij ontvangt wekelijks de contributie van de boden en hij moet het ontvangen bedrag wekelijks voor woensdag bij de direktie in Rotterdam laten bezorgen.
- Als beloning staat daar tegenover 10 cent wekelijks van elke 100 leden, bij overlijden van een lid 1/16 van het sterfgeld en een vrije begrafenis in de 2e Rang.
- Uiteraard moet ook hij handelen volgens het Reglement en alles wat de direktie verder bepaalt.

Zo rond 1848 horen we niets meer van deze funktie en worden de als zodanig aangestelde funktionarissen ook gewoon bode genoemd.

De boden van de Buitensteden kregen ook een aanstellingsakte. Aangezien in de Buitensteden de begrafenis nooit in natura werd geregeld, traden de boden niet als manteldrager op, maar ontvingen ook 1/16 van de sterfgelden. Indien in een plaats geen fungerend direkteur was aangesteld, ontving de bode 85 cent per 100 leden wekelijks in plaats van 75 cent.

We zullen nu even stilstaan bij de boden in de Buitensteden. Net als in Rotterdam moesten hier ook regelmatig boden ontslagen worden wegens nalatigheid e.d. De kontrole zal zeker voor de di-

rektie in Rotterdam nog moeilijker zijn geweest.

Boden te Den Haag

Nicolaas Kervezee, bode sedert oktober 1840. Op 21 juni 1847 is hij ontslagen omdat hij niet tijdig alle contributiegelden naar Rotterdam overmaakte.

Wouter Nootenboom, bode sedert oktober 1840. In de Rekening Courant van het 3de kwartaal 1843 wordt meegedeeld dat hij op eigen verzoek uit zijn betrekking is ontslagen. Daaraan wordt nog toegevoegd, dat hij gedurende 3 jaar zijn betrekking stipt heeft uitgevoerd. De leden gaan over naar Kervezee.

Petrus Logher, bode van het fonds sedert 1 januari 1844. In april 1844 stoppen de inschrijvingen met zijn initiaal.

Jan Tettero Binkhorst, eveneens bode sedert 1 januari 1844. In april 1844 stoppen de inschrijvingen met zijn initiaal reeds weer.

Johannes Hendrik Vierling, per 1 januari 1844 aangesteld als fungerend direkteur. Na het vertrek van Kervezee wordt hij in zijn plaats bode; op 1 november 1847 wordt hij echter weer aangesteld als fungerend direkteur. In maart 1849 wordt hij ontslagen 'door ten nadeele der Societeit te hebben gewerkt'. Op dat moment wordt hij weer bode genoemd.

Pieter Gerardus van der Tas, bode van het fonds (ook voor Delft en Rijkswijk) sedert 3 april 1848; nog in funktie op 30 januari 1867.

Als niet nader te identificeren initialen komen we nog tegen f, G, W.

Boden te Den Haag

C. J. Steel, fungerend direkteur van het fonds vanaf november 1840. Er wordt echter geen bode aangesteld en Steel neemt op zich tevens de contributie te innen. In mei 1843 is er echter wel sprake van een bode, zijn naam is echter niet bekend. Op 1 mei 1843 wordt hij ontslagen vanwege de affaire Burgwart, waarover in de volgende paragraaf meer.

Martinus Heerkens Gz, bode van het fonds vanaf 1 januari 1844. In augustus 1859 is hij nog in functie. Bij de aanstelling van Heerkens wordt vermeld dat er geen fungerend direkteur wordt aangesteld.

Boden te Schiedam

A. Schreurkogel, bode van het fonds vanaf april 1840, verhuist,

vermoedelijk in 1841, naar Delfshaven. Hij gaat daar als fungerend direkteur voor het fonds werken, doch we horen daarna niets meer over hem.

Schiedam wordt voortaan bediend door boden uit Rotterdam. Gezien de vermelding van het initiaal 'H' zal dat Hofman zijn geweest, die dan bijna alle posten sluit tot augustus 1845. Daarna wordt geen initiaal meer vermeld, wellicht is de fungerend direkteur zelf als bode gaan optreden.

B. Huijsman, bode van het fonds vanaf 6 september 1847. Hij blijft bode tot zijn overlijden op 15 juli 1850.

Johannes Robberegt, fungerend direkteur te Schiedam sedert oktober 1840. Hij wordt, vermoedelijk al snel in 1841, ontslagen, omdat hij te Schiedam zelf een Geneeskundige Societeit heeft opgericht. Daarbij had hij bepaald, dat leden geen ziekengelden zouden krijgen als ze dat al genoten van een andere societeit. Men vond dat dat ten nadele van 'Tot aller Welzijn' werkte en hij werd ontslagen.

Corst Keuning volgt Robberegt op als fungerend direkteur, doch we vernemen verder niets meer over hem.

Boden te Vlaardingen

Hendrik Speelevelt de Bruin, bode van het fonds vanaf augustus 1840. Hij is tot zijn overlijden op 10 oktober 1858 bode van het fonds geweest. Op 11 oktober 1858 wordt reeds zijn opvolger aangesteld (Klaas de Bruin).

Verder komt zeer kort een bode voor met het initiaal 'Bw', hij sluit echter maar 16 posten in maart 1847.

Petrus Kwak, wordt in oktober 1840 aangesteld als fungerend direkteur. Daarna vernemen we van hem ook niets meer.

Boden te Delft

Johannes Eijken, bode van het fonds sedert september 1840 tot zijn overlijden in 1841.

Gerardus Eijken, bode van het fonds na het overlijden van Johannes Eijken. Hij is wegens wangedrag eind maart/begin april 1842 ontslagen.

A. Buys, fungerend direkteur van het fonds. De datum van aanstelling is niet bekend. Hij werd samen met de bode G. Eijken ontslagen.

Wat hadden zij samen gedaan? Zij hadden leden van het fonds als geroyeerd aan Rotterdam doorgegeven, maar ze wel een Regle-

ment van een ander begrafenisfonds gegeven. Je reinste oplichterij dus. De direktie heeft er 'de handen vol aan gehad om het fonds te Delft staande te houden'. Verder hebben zij contributie achter gehouden. Over de maanden januari, februari en maart moet nog f 41,60 aan contributie worden afgedragen, onder inhouding van f 14,50 aan gedane uitkeringen. Buys weigert echter het saldo af te dragen. De leden hebben met hun handtekening bekrachtigd dat zij tot 28 maart 1842 de contributie aan G. Eijken hebben voldaan. In de navolgende Rekening Courant wordt er echter niet meer over gerept, zodat we moeten aannemen dat alsnog afrekening heeft plaats gevonden.

De leden te Delft worden voortaan bediend door boden uit Rotterdam, die 2-wekelijks de contributie ophalen. Pas op 3 april 1848 wordt er weer een bode te Delft aangesteld (v.d. Tas).

Gezien het feit dat beide heren aan de leden andere Reglementen ter hand stelden, mogen we aannemen dat ze zelf een begrafenisfonds hebben gesticht. Mogelijkerwijs onder dezelfde naam om de leden te misleiden. Schuddebeurs vermeldt een Gewaarborgd Begrafenis- en Ziekenfonds onder de zinspreuk 'Tot aller Welzijn' te Delft, welke in 1900 is overgenomen door de Algemene Friesche[59]). Mogelijk is hier verband, een identieke naam zou wel erg toevallig zijn!

Tot zover de boden en de vele perikelen daarmee. In de volgende paragraaf staan we nog even stil bij de affaire Burgwart die zich in Gouda afspeelt.

DE AFFAIRE BURGWART

Op 25 april 1844 meldt de fungerend direkteur te Gouda, de heer C.J. (van) Steel, dat het lid Geertruida Burgwart is overleden en verzoekt om overmaking van de aan de erfgenamen toekomende gelden[60]). Men vertrouwt de zaak niet en kijkt de boeken na die Vijzelaar en Wylacker afzonderlijk bijhouden. Hieruit blijkt dat Geertruida Burgwart op 7 november 1843 is ingeschreven en dus nog net, op 12 dagen na, geen half jaar lid is. De uitkering wordt geweigerd.

Op 27 april deelt Van Steel mee, dat de inschrijving plaats vond op 7 oktober 1843 en er derhalve wel recht op uitkering bestaat.

Wylacker gaat zelf in Gouda een onderzoek instellen. Bij Van Steel aangekomen vraagt Wylacker eerst zijn inschrijfboek ter inzage. Tot zijn verwondering krijgt hij een geheel nieuw boek ter hand gesteld. Van Steel verklaart dit door te zeggen dat het oude

boek vol vlekken zat en gehavend was en dat het door hem verscheurd was. Wylacker toont zijn ontevredenheid hierover omdat een eigendom van het fonds vernietigd is. In het nieuwe boek komen twee andere leden, die om dezelfde tijd te Gouda zijn ingeschreven, niet voor. Vervolgens vraagt Wylacker het adres van de rechtmatige erfgenamen, die ongetwijfeld in het bezit moeten zijn van het Reglement met Acte van Aandeel. Van Steel deelt mee dat de mensen ver van de stad wonen en stelt voor, omdat het reeds 8 uur in de avond is, de andere dag daarheen te gaan.

De volgende dag deelt Van Steel mee dat hij heeft vernomen, dat de vrouw uit schoonmaken zou zijn en het hem niet bekend was waar. Maar hij had destijds de Acte afgegeven en hij zou nu de fout daarin (ingangsdatum) herstellen. Van Steel zegt dat Wylacker gerust terug kan gaan naar Rotterdam, want het komt allemaal wel in orde.

De 30ste april ontvangt men weer een brief van Van Steel uit Gouda, die nu meedeelt dat hij de Acte van Aandeel niet heeft kunnen krijgen, omdat de familie wegens schuld de Acte had overgedaan aan een heer die zich aan geen abuis stoorde en geld wilde zien. Nog dezelfde dag meldt zich een zekere heer Lawaij uit Gouda bij Wylacker op kantoor. Hij heeft het Reglement bij zich en eist prompte betaling, want anders zal hij het aan advocaat Bakker in behandeling geven. Wylacker redt zich eruit door te stellen, dat hij niet alleen de baas is van het fonds en eerst zijn mededirekteur moet raadplegen. Als alles in orde is, zal er zeker betaald worden, waarop Lawaij afdruipt.

Andermaal reist Wylacker, maar nu in gezelschap van Commissaris Mol, naar Gouda af. Van Steel weigert weer het adres van de naaste familie op te geven. De bode die te Gouda de contributie ophaalt, deelt desgevraagd mee de overledene niet te kennen en geen contributie te hebben ontvangen. In het Amsterdamse Veerhuis horen Wylacker en Mol toevallig waar de naaste betrekkingen van de overledene wonen. Dit blijken de huisbewaarders van een zekere heer Verlie te zijn, die direkt in de buurt van Van Steel wonen. De neef van de overledene en zijn vrouw wisten niet dat de overledene verzekerd was in het begrafenisfonds uit Rotterdam. Beide heren krijgen nog meer adressen van familieleden, die allen bij navraag meedelen niets te weten van het ingeschreven zijn in een begrafenisfonds; wel weten ze te vertellen dat zij 'van tijd tot tijd ongesteld was en daar dan ook voor Medicineerde'.

Zij gaan dan weer terug naar Van Steel en wie treffen ze daar

aan, onder het genot van een borreltje: de heer Lawaij! Deze deelt desgevraagd mee, dat Burgwart de Acte aan hem had verkocht, de familie had er dus niets mee te maken. Lawaij laat de neef van de overledene een schuldbekentenis tekenen voor een bedrag van 38 gulden, onder de bedreiging dat hij anders de Acte zal verscheuren. Dit bedrag heeft hij van de overledene tegoed en het fonds keert alleen maar uit aan de naaste erfgenamen.

Wylacker zegt de neef toe dat hij de uitkering krijgt, indien hij een doop- en overlijdensbewijs van de in de Acte vermelde persoon inlevert. Op 9 mei doet hij dat dan ook. Als men nu denkt dat er ook werd uitbetaald, heeft men het mis. De reden van het alsnog weigeren van de uitkering is: op de ingeleverde bewijzen luidt de naam Geertruida Borchward en dat was niet conform de naam in de Acte, nl. Geertruida Burgwart!

DE ADMINISTRATIE

De boden buiten Rotterdam moesten 'behoorlijk boekhouden van de leden in hunne Stad of omtrek, met naam, voornaam, ouderdom, rang, woonplaats en datum der deelneming en zulks op papier stellen en voor de twintigste van iedere maand aan de Directie te Rotterdam zenden met de opgehaalde contrebutie en inteekengelden daarbij'[61]). De Rotterdamse boden moesten elke vrijdagavond om 8 uur de gelden afdragen ten huize van Wylacker.

De secretaris doet de eerste maandag van elke maand 'behoorlijk Rekening en Verantwoording' aan Vijzelaar en beide Commissarissen. Omdat de 'buitensteden' pas de 20ste van iedere volgende maand afrekenen, rekent Wylacker op zijn beurt de eerste maandag van de daarop volgende maand af, dus januari wordt op de eerste maandag van maart afgerekend.

Bij ieder overlijden moet de kist met bezittingen in ieders bijzijn worden geopend, om de begrafenisgelden er uit te halen. Dit vindt men al gauw te lastig worden. In de vergadering van oktober 1842[62]) spreken ze dan ook af voortaan één keer per jaar, op de eerste maandag in februari, bij Vijzelaar samen te komen. Jaarlijks wordt dan een som apart gezet om daaruit de begrafenissen te betalen. De elf andere maandelijkse vergaderingen blijven bij Wylacker thuis plaatsvinden, die dan de contributiegelden aan Vijzelaar meegeeft die deze dan onder zijn berusting houdt. (Dus niet in de kist!)

Het handschrift in het Notulenboek en het Inschrijfboek is tot folio 371 gelijk en zal ongetwijfeld van Th. Wylacker zijn, die ook

elke serie inschrijvingen, eerst wekelijks, later maandelijks, ondertekent. Beginnend met de inschrijvingen van maart 1846 is er een ander, veel netter handschrift. Mogelijk is er toen een kantoorbediende aangesteld, doch daarover is niets bekend. Daarover vernemen we voor het eerst iets in 1867, toen waren er reeds vier kantoorbedienden[63]).

De administratie van de leden in het inschrijfboek is nogal rommelig, zeker in de aanvang. In 1839 bijvoorbeeld wordt op 10 juni lid nummer 460 ingeschreven, 64 inschrijvingen later, alle met nummers tussen de 460 en 470, wordt op 28 oktober van dat jaar nummer 471 bereikt.

Bij het starten van de inschrijvingen in de andere steden, begint men met een aparte nummerserie. Later verlaat men dit systeem en nummert men ongeacht de woonplaats door, echter wel op een vreemde manier:

folio	nummer	aantal inschrijvingen
265	3630 t/m 3660	31
266	3635 t/m 3666	32
267	3640 t/m 3670	31
268	3645 t/m 3673	29

Vanaf april 1846, wellicht door toedoen van de kantoorbediende, wordt een meer normale doornummering ingevoerd; alleen wordt systematisch met het laatste nummer van een folio op de volgende opnieuw begonnen.

Naast het Inschrijfboek is er ook sprake van een Register[64]). In de vergadering van januari 1842 ontvangt Vijzelaar van de Secretaris een Register van alle leden. Hieraan wordt nog toegevoegd dat de inmiddels overleden Commissaris Nieuwenhuizen, vroeger ook een zodanig Register heeft gehad. Wij mogen aannemen dat dit een boek is geweest van alle op een bepaald moment nog aktieve leden. In het archief van de maatschappij zijn nog enkele Registers aanwezig op de Inschrijfboeken, echter samengesteld circa 1867. Het Register op het oudste Inschrijfboek bevat dan nog 987 leden uit het eerste Inschrijfboek.

DE FINANCIËN

In een vorige paragraaf zagen we reeds wat de verdiensten waren van de boden en fungerende direkteuren. Alvorens naar de algemene toestand van de financiën te kijken, staan we eerst even stil

bij de verdiensten van de bestuurders.

Vanaf de oprichting[65]) is vastgelegd dat de Secretaris evenveel zal verdienen als een bode, nl. 75 cent per 100 leden wekelijks. Voor kinderen beneden de 12 jaar ontvangt hij geen vergoeding voor het houden van de administratie. Daarnaast krijgt hij van elk lid, waarvan de erfgenamen geld in plaats van een begrafenis wensen, 1/4 van de begrafenisgelden; de overige 3/4 wordt uitgekeerd aan de erfgenamen (zie de paragraaf over de voorwaarden). Daarbij wordt nog bepaald: '... die daarvan zoo veel aan de verschillende bodes en agenten zal afstaan, buite de Gemeente rotterdam, als zijn Edele tot verdienste van de werkzaamheid noodig oordeelt'[66]).

In januari 1842 wordt bepaald dat de Direkteur-Kasbewaarder en de Commissarissen van Toevoorzigt elk als honorarium 25 cent per week per 100 leden zullen ontvangen[67]).

Dit honorarium wordt in de buitengewone vergadering van 17 januari 1844[68]) verlaagd naar 11,5 cent voor Vijzelaar en voor elk der Commissarissen naar 5¾ cent. Er moest kennelijk financiële ruimte worden gemaakt voor de op die datum als mede-direkteur aangestelde Beunderman. Beunderman krijgt 15 cent per week per 100 leden, maar daarvoor moet hij dan wel het nodige doen. Zo moet hij de zieke leden in de omtrek en zonodig in de omliggende plaatsen bezoeken en nagaan of ze in aanmerking komen voor de uitbetaling van ziekengeld. Daarnaast moet hij in heel Rotterdam aan de inwoners circulaires ter hand stellen en naderhand weer ophalen 'om langs die weg de bloeij van het Fonds te bevorderen'. Hij moet dus zorgen voor reklame en acquisitie en optreden als ziekencontroleur.

In de vergadering van 2 december 1844 is er weer een, zij het geringe, verlaging van het honorarium[69]). De Kasbewaarder krijgt nu 10 cent, de Commissarissen elk 5 cent en de Secretaris 70 cent per 100 leden wekelijks.

Uit de Rekening Courant over het vierde kwartaal van het jaar 1844 is op te maken dat er begin januari 1845 4974 leden zijn. Hieruit volgt dan een wekelijks inkomen voor de heren bestuurders van:

Wylacker	f 34,82
Vijzelaar	f 4,97
Beunderman	f 7,46
Mol	f 2,48
van Dulmen	f 2,48

De heer Vijzelaar, die als Kasbewaarder optreedt, had de ijzeren geldkist in zijn bezit met de bezittingen van het fonds. In de Rekening Courant nr. 1, lopende over de periode van 24 september 1838 tot 31 december 1839, wordt de aankoop van deze kist voor een bedrag van f 24,— verantwoord. Naast de normale onkosten voor drukwerk, schrijfbehoeften en vergaderingen vinden we ook de contributie van de Brandwaarborgmaatschappij vermeld voor de verzekering van de bezittingen tegen brand.

Zodra het fonds ook maar enige bezittingen krijgt, worden die solide belegd in Certificaten Nederlandsche Werkelijke Schuld. Is er in 1839 nog maar 1 certificaat van f 500,— nominaal, eind 1840 zijn er reeds 2 van f 1.000,— nominaal en een jaar later is dit aangegroeid tot 4 certificaten van duizend gulden en, apart voor de Zieken Societeit 1 van f 500,— nominaal. Dit blijft zo tot begin 1847, als tot de verkoop van één certificaat moet worden overgegaan. Gelijkertijd wordt verkocht het certificaat Nieuwe Lening Werkelijke Schuld, nominaal f 200,— dat in het 2de kwartaal 1844 was gekocht voor f 194,— en nu slechts f 140,— oplevert.

In de Rekening Courant nr. 1 vinden we ook de namen van de overledenen van wie de begrafenis ten laste van het fonds komt. Betreft het hier slechts 6 leden, later worden het veel langere lijsten; ook alle namen van leden die een ziekengelduitkering krijgen worden per woonplaats apart genoemd.

In Rekening Courant nr. 14 wordt voor het eerst Rekening en Verantwoording gedaan van de Geneeskundige Societeit. Daarnaast treffen we een mededeling aan voor de leden over de fusie met 'Hulp in en na het Leven' en het geven van een vrije begrafenis aan kinderen van 3 maanden tot 10 jaar.

Wij gaven reeds eerder aan dat dit tot een crisis leidde en tot het vertrek van Vijzelaar.

CRISIS

Uit de opvolgende Rekeningen Courant blijkt dat er steeds voldoende geld in kas is (f 700,— à f 800,—) om aan alle verplichtingen te voldoen. In het 3de kwartaal 1846 loopt het kasgeld ineens terug tot f 146,96 en in het volgende kwartaal is er reeds een tekort van f 350,78½. Dit tekort wordt door Wylacker geweten aan de buitengewone sterfte van de kinderen[70]). De Directie neemt onmiddellijk maatregelen: in eerste instantie, in november 1846, wordt volstaan met de bepaling dat alle kinderen geboren op of na 5 oktober 1846 moeten worden ingeschreven tegen een contributie

van een halve cent per week; zodra een kind ouder is dan 14 dagen bestaat er geen recht meer op een vrije begrafenis. Doordat het tekort blijft toenemen, wordt het volgende kwartaal een ingrijpender maatregel genomen: alle kinderen beneden de 10 jaar verliezen het recht op een vrije begrafenis en moeten voor 1 maart 1847 worden ingeschreven. Tussen 1 januari 1847 en 1 mei 1847 zijn 1954 personen ingeschreven waarvan 1606 kinderen. De contributie voor deze kinderen blijft bepaald op een halve cent.

In de vergadering van 3 mei 1847[71]) wordt de toestand aan het eind van het 1ste kwartaal van dat jaar besproken. Wylacker voert aan dat de Directie zich enige opofferingen moet getroosten tot instandhouding van de Societeit, zodat de contributie voor de leden niet verhoogd behoeft te worden. Als reden van de financiële problemen geeft hij op dat er maar ruim 1700 kinderen waren ingeschreven, hetgeen jaarlijks slechts f 426,— aan ontvangsten opleverde, waardoor de meerdere uitgaaf van sterfte bij lange na niet gedekt was.

Wylacker stelt voor dat Vijzelaar, Beunderman en de beide Commissarissen hun normale maandelijkse honorarium afstaan. Wylacker licht dit toe met een cijfervoorbeeld:

De maandelijkse vergoeding aan genoemde heren bedraagt per jaar	f 810,62
De contributie van de kinderen is	f 426,—
Meerder is beschikbaar	f 1236,62
De bezittingen op 1-1-1845 waren	f 3065,38
De bezittingen op 1-3-1847 waren	f 761,73⅞
In 2 jaar achteruit gegaan	f 2303,65⅛
Had de voorgestelde maatregel reeds 2 jaar geleden genomen geweest, dan was de extra ontvangst 2 × f 1236,62	f 2473,24
zodat er nu een voordelig saldo was geweest van	f 169,58 ⅞

Ter compensatie stelt Wylacker voor de helft van de administratiegelden van de overledenen aan de overige bestuurders af te staan. Ook dit licht hij toe met een voorbeeld:

Over het 1e kwartaal 1847 bedroeg het administratiegeld		f 332,25
Af: gewone administratiegelden voor de buitendiensten		f 31,58
	resto	f 300,67

De helft daarvan, f 150,33½, komt dan ter verdeling in aanmerking:
Vijzelaar en Beunderman elk f 50,11½
Mol en van Dulmen elk f 25,05¾
Normaal hadden zij een inkomen gehad van resp. f 54,35¾ en 27,17⅞, zodat ze met hun vieren slechts f 17,08 per kwartaal moeten inleveren.

Iedereen gaat daarmee akkoord, alleen Vijzelaar weigert daaraan mee te werken en wenst dat de contributie voor de leden wordt verhoogd. Hem wordt tegengeworpen dat dat zal leiden tot:

1. de helft van de leden zal de Societeit verlaten;
2. de Societeit kan niet meer met andere Societeiten concurreren;
3. de boden zullen dan elders een bestaan moeten zoeken, waardoor er helemaal geen nieuwe leden meer zullen toetreden;
4. de gezonde leden zullen als eerste de Societeit verlaten. Door de daling der contributie en de gelijkblijvende uitkering aan de zieke leden die gebleven zijn, zal de kas snel leeg zijn. De Directie zal dan ook minder aan administratiegelden ontvangen in plaats van meer.

Toch blijft Vijzelaar bij zijn eis tot verhoging van de contributie en weigert de voorstellen van Wylacker aan te nemen. Wylacker stelt voor op 10 mei weer bijeen te komen om de gerezen problemen tot een oplossing te brengen. Vijzelaar deelt mee niet te komen en geeft ook geen ander tijdstip op.

Op 7 mei laat Wylacker door het lid Franciscus Smits een brief bezorgen bij Vijzelaar, inhoudende een uitnodiging voor de vergadering van 10 mei. Op de agenda staat o.a. de goedkeuring van de Rekening en Verantwoording over het 1ste kwartaal 1847. Hij mag desgewenst 4 à 5 leden meebrengen.

Hij verschijnt echter niet op de vergadering die op 10 mei om half acht 's avonds begint, waarbij ook aanwezig zijn de leden Fransiscus Smits en de weduwe A. van der Linden. Wylacker herhaalt zijn voorstel van 3 mei en zet daartegenover het voorstel van Vijzelaar. De vergadering kiest voor het voorstel van Wylacker en besluit Vijzelaar te ontslaan. Zij stellen een brief op aan Vijzelaar

*** De Ondergeteekende, DIRECTEUR en KASBEWAARDER van de **Begrafenis-** en **Ziekten-Societeit**, onder de zinspreuk: *Tot aller welzijn, hulp in en na het leven*, gevestigd te Rotterdam, geeft aan de Leden van bovengenoemde Societeit kennis, dat hij als Directeur en Kasbewaarder bedankt heeft, en dat voortaan de Bezitting van bovengenoemde Societeit zal berusten bij den Oprigter, den Heer ***Theod. Wijlacker***, aan de Schiekade, zijnde de Bezitting **drie Certificaten** Nederl. Werkel. Schuld, ieder groot ***f* 1000**, rentende 2½ pCt, en **één Certificaat** Nederl. Werkel. Schuld, groot ***f* 500**, rentende 2½ pCt.

Rotterdam
den 21 *Mei* 1847.

E. VIJZELAAR.

64. Advertentie in de Rotterdamsche Courant van 21 mei 1847, waarin Evert Vijzelaar zijn aftreden als Directeur-Kasbewaarder bekend maakt.

om hem te sommeren de bezittingen van het fonds over te dragen. Tevens stellen zij de tekst op voor een advertentie ter geruststelling van de leden, indien dat nodig mocht blijken. Doordat Vijzelaar de bezittingen overdraagt is deze advertentie niet geplaatst.

Vijzelaar laat wel zelf een advertentie plaatsen (zie afb. 64) in de Rotterdamsche Courant van 21 mei 1847. Hiermee is de crisis bezworen en begint een nieuw tijdperk voor het fonds.

HET VERDERE VERLOOP

Na het vertrek van Vijzelaar wordt zijn plaats niet meer ingenomen door een ander. Wylacker acht zich kennelijk nu wel capabel om het fonds te leiden; in 1838, zo kort na de oprichting, durfde hij dat waarschijnlijk nog niet aan. Gedurende de rest van de eeuw zal geen buitenstaander meer in de Directie worden aangetrokken. Na het overlijden van Beunderman in 1853 komt de oudste zoon van Wylacker, Karel Johannes, geboren 2 februari 1834 en overleden op 30 januari 1922, in de Directie, voorlopig nog zonder handelingsbevoegdheid vanwege zijn minderjarigheid.

Wylacker richt op 17 april 1854, samen met zijn schoonzoon Johannes Adrianus de Haan[72]), een andere Societeit op onder de naam: Algemene Burger-Societeit onder de Zinspreuk: 'Tot Voorzorg voor Echtgenooten, Kinderen en Betrekkingen'. In deze Societeit kunnen kinderen tot 18 jaar deelnemen in de 1e afdeling; tegen een leeftijdsafhankelijke contributie wordt op 24-jarige leeftijd f 100,— uitgekeerd; ook koopsomstorting is mogelijk. Bij eerder overlijden wordt niets uitgekeerd. Personen van 18 tot 60 jaar kunnen deelnemen in de 2e afdeling, die f 100,— uitkeert bij overlijden van de deelnemer aan de 'bevoorregte persoon'. Indien deze laatste eerder is overleden wordt niets uitgekeerd. Voor dit fonds wordt regelmatig geadverteerd in de halfjaarlijkse Rekening Courant. In het begin van de jaren '60 hoort men er niets meer van.

Na het overlijden van Theodorus Wylacker op 12 mei 1861 neemt zijn zoon Karel Johannes de Directie op zich. Hij richt in 1863 nog een ander begrafenisfonds op, genaamd Algemene Burger Societeit 'Tot Voorzorg', dat wellicht gezien moet worden als een voortzetting van de eerder genoemde Tot Voorzorg. Dit fonds keert alleen een geldbedrag uit bij overlijden en regelt niet de begrafenis zelf. De uitkering is f 45,—, die na 7 jaar lidmaatschap oploopt tot f 54,—. Men kan zich maximaal tweemaal laten inschrijven. 'Tot aller Welzijn' verlaat ook de praktijk van het in nature verzekeren van de begrafenis en keert vanaf 1 augustus 1867

alleen nog geld uit.

Inmiddels heeft het fonds het werkterrein uitgebreid tot: Leiden (1848); Amsterdam, Haarlem en Bleiswijk e.o. (1858); Hellevoetsluis e.o. en Rockanje e.o. (1863); Utrecht (1868); Den Helder (vóór 1880).

Het kantoor van de beide fondsen was ook niet langer ten huize van Wylacker; vanaf 1869 is er sprake van een afzonderlijk administratiekantoor.

In 1867 zijn er 4 kantoorbedienden, de heren Johannes Adrianus de Haan (zwager van K.J. Wylacker), J.F. Hulsbusch (viert zijn 50-jarig ambtsjubileum op 25 februari 1911), Petrus Theodorus den Engelsman (na 1873 controleur van het fonds) en A.J. de Ronde. In de buitendienst zijn dan 23 boden werkzaam.

De groei van het fonds was vooral, buiten Rotterdam, groot in Amsterdam, zodat daar in 1873 een bijkantoor werd gevestigd. Door de overname in 1879 van de Onderlinge Verzekeringsmaatschappij, directeur N. Blatt, krijgt 'Tot Voorzorg' ook een afdeling in Antwerpen. Deze afdeling was niet winstgevend en werd in 1893 overgedaan aan 'de Utrecht'.

Per 1 januari 1889 wordt de naam van 'Tot Aller Welzijn' gewijzigd in Rotterdamsche Verzekering Societeit.

Op 26 november 1889 treedt de volgende generatie Wylacker aan, weer een Theodorus. We zien meteen weer enkele vernieuwingen optreden. In het begin van de 90-er jaren wordt een bescheiden begin gemaakt met de ontwikkeling en verkoop van echte levensverzekeringen.

Op 6 augustus 1895 worden de fondsen Rotterdamsche Verzekering Societeit en Algemene Burger Societeit 'Tot Voorzorg' omgezet in de Naamloze Vennootschap Rotterdamsche Verzekering-Societeiten. Er zet zich daarna een stormachtige ontwikkeling in gang. Tussen de eeuwwisseling en 1920 wordt een landelijk net van boden opgezet met diverse bijkantoren. In 1913 wordt begonnen met een bedrijf in België, waarvan de ontwikkeling door de Eerste Wereldoorlog wordt vertraagd, maar dat na de Wapenstilstand weer snel op gang komt. Bij de verbreiding van de naamsbekendheid heeft ongetwijfeld bijgedragen het in 1907 door de kunstenaar Tj. Bottema ontworpen logo.

Het begrafenisfonds was uitgegroeid tot een volwaardige levensverzekering maatschappij die eind 1922 met een verzekerd bedrag van f 178.634.000,— op de derde plaats in Nederland stond.

NOTEN

1) De Begrafenis- en Zieken Societeit 'Tot aller Welzijn, Hulp in en na het Leven', zoals het fonds heet na 17 januari 1844, wordt per 1 januari 1889 omgezet in de Rotterdamsche Verzekering Societeit (enkelvoud!). Deze Societeit wordt in augustus 1895, samen met de in 1863 door Karel Johannes Wylacker (zoon van Theodorus Wylacker) opgerichte Algemene Burger Societeit 'Tot Voorzorg', omgezet in de NV Rotterdamsche Verzekering-Societeiten.

2) Op 16 juli 1987 werden deze stukken in bewaring gegeven aan de Gemeentelijke Archiefdienst Rotterdam (GAR). Op dat moment bleek dat enkele jaren geleden ongeveer 180 boeken met de ledenadministratie tussen 1865 en 1920 waren vernietigd!

2a) Zie: *'Dood en begraven. Sterven en rouwen 1700-1900'.* Tentoonstelling (Centraal Museum Utrecht) t.g.v. het 150-jarig bestaan van de Eerste Algemene Begraafplaats Soestbergen te Utrecht. Utrecht 1980, blz. 55.

3) Notulenboek I (Nb I) van het begrafenisfonds 'Tot aller Welzijn', folio 1.

4) GAR, Oud Notarieel Archief (ONA) nr. 2900, blz. 1355 vlg. d.d. 9-11-1764, waarin wordt bepaald dat Theodorus Wylacker na overlijden van Antonie Driebeek in zijn plaats zal treden.

5) GAR, ONA nr. 3760, blz. 32 en 145, resp. d.d. 6-6-1805 en 18-6-1805.

6) GAR, Bibl. NR 10 B 5, *'Register van alle Rijks- en Stedelijke Autoriteiten en Ambtenaren, alsmede van alle gepatenteerden binnen de Stad Rotterdam'.*

7) *Ibidem.* Een andere mogelijkheid is Petrus Struijk, eveneens kleermaker van beroep. In het oudst bewaarde Reglement wordt als directeur vermeld N. Struijck. Deze is niet terug gevonden.

8) Nb I, blz. 9.

9) Nb I, blz. 1.

10) Beunderman huwt 1e ×, 19-12-1839, Elisabeth Petronella Devos, dochter van Joannes Fransiscus Devos (de Vos) en Maria Thinot. Maria is een zuster van de moeder van Wylacker.

11) GAR, Bibl. NR 10 B 6, *Adresboek Rotterdam* 1841.

12) Nb I, blz. 5.

13) Nb I, blz. 16 en 17.

14) H.G. Schuddebeurs, *Onderlinge verzekeringsinstellingen in Nederland.* Utrecht 1947/1948; overdruk uit de Verzekeringsbode; blz. 25.

15) E.M.A. Timmers, *Knechtsgilden en Knechtsbossen in Nederland. Arbeidersverzekering in vroeger tijden.* Haarlem 1913, blz. 206 en 207.

16) GAR, Bibl., *Keuren der Stad Rotterdam,* deel 10, blz. 29 vlg.

17) Schuddebeurs, *a.w.,* blz. 53.

18) *Ibidem,* blz. 63.

19) *Ibidem,* blz. 66.

20) Zie noot 6.

21) *Gedenkboek Hollandsche Societeit van Levensverzekeringen,* Amsterdam 1957.

22) *Rotterdamsche Courant* 27 oktober 1838.

23) Een roef is een dakvormige tijdelijke overhuiving van de doodkist,

waarover het laken gespreid is; ook genoemd overhoef. Ik houd 'roefven' voor een foutieve spelling van het meervoud van roef. Bron: *'Dood en begraven, sterven en rouwen 1700-1900'*, Tentoonstelling ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Eerste Algemene Begraafplaats Soestbergen te Utrecht. Utrecht 1980, blz. 93.

24) Bij het onderzoek naar de wijzigingen in het Reglement zijn diverse versies gevonden, waarvan 1 of meer exemplaren zijn bewaard gebleven; elke versie heb ik een modelnummer gegeven. De losse Acte's van Aandeel kregen ook een modelnummer uit deze reeks. Voor de door ons beschreven periode zijn van het begrafenisfonds 'Tot aller Welzijn' van het Reglement 6 versies bekend (modelnrs. 1 t/m 6) verdeeld over 15 exemplaren. Van het begrafenisfonds 'Hulp in en na het Leven' is 1 versie bekend (modelnr. 7) met 2 exemplaren. Van het gecombineerde fonds na de fusie (17-1-1844) zijn 5 modellen gevonden (nrs. 13 t/m 17) met 9 exemplaren. Tenslotte zijn er 5 losse Acte's van Aandeel bekend (modelnrs. 27 en 28).

25) Inschrijfboek (Inschb.) I, folio 224.

26) Inschb. I, folio 302.

27) Nb. I, blz. 3.

28) Pelt is het rouwkleed dat over de kist wordt gelegd als die op de baar staat. Dit is een verbastering van pelsmantel, die door de Germanen reeds bij de begrafenis werd gebruikt. De (rouw)mantel, een lange zwarte mantel, werd gedragen door allen die de gang naar het kerkhof meemaakten. Deze werd meestal gehuurd; de Diaconie van Enschede verhuurt deze mantels in 1838 voor 6, 3 of 1½ stuivers, al naar gelang de kwaliteit. Ontleend aan: *Graven en begraven in Overijssel,* Zwolle 1981, uit de serie Jaarboeken Overijssel.

29) Nb. I, blz. 9.

30) Inschb. I, folio 168, inschr.nr. 1739, 10-4-1843, Hendrika Alberdina Helderse, 5 jaar, Rotterdam, Juffrouwstraat, A 265: 'overleden voor de tijd van aanspraak'.
Inschb. I, folio 6, inschr.nr. 124, 15-10-1838, Geertruijda Thinot, weduwe van Petrus Johannes Wylacker, 54 jaar en 8 maanden, Rotterdam, Lombartstraat, H66: 'overleden voor begrafenistijd' (overleden op 15-1-1839).

31) Inschb. I, folio 271, inschr.nr. 3681, 30-9-1844, Tomas Lambertus Toors, 62 jr, Rotterdam, Rotte, Vriendenlaantje, Q 122. '8 sept. '52 overleden aan zelfmoord'.
Inschb. I, folio 319, inschr.nr. 4141, 16-2-1846, Pieter Ogier, 46 jr., wonende te Gouda, 'April '52, overleden aan zelfmoord volgens zeggen'.
Inschb. I, folio 362, inschr.nr. 5650, 30-11-1846, Cornelis van Werel, 25 jr., Rotterdam, Hoogstraat. 'july 1852 overleden aan zelfmoord door verdrinking en verwonding'.

32) Nb. I, folio 6 en 7.

33) Inschb. I, folio 280.

34) Inschb. I, folio 244.

35) In het Inschrijfboek wordt bij de eerste vermeldingen van deelname in het Toelaagfonds deze datum vermeld. Zie o.a. Inschb. I, folio 3.

36) Nb. I, folio 8.

37) Nb. I, folio 9.

38) Nb. I, folio 5.

39) Nb. I, folio 6.

40) Tot de omstreken van Rotterdam werden gerekend de toen nog zelf-

standige gemeenten Overschie, Hillegersberg, Kralingen en Delfshaven met Schoonderloo. Tot de omstreken van Gouda behoren de plaatsen Gouderak, Waddinxveen, Boskoop, Driebrug, Schoonhoven, Haastrecht, Moordrecht en Bodegraven. Tot Den Haag werden ook Rijswijk, Voorburg en Scheveningen gerekend. De overige plaatsen betreft, met tussen haakjes het aantal leden: Amsterdam (3), Middelburg (2), Emden (1), Ouderkerk a/d IJssel (1), Ketelpolder (5), IJsselmonde (1), Nieuwerkerk a/d IJssel (2), 'Loon en Pendregt' (2), 'Kleijnamers in Zeeland' (1), Pynacker (1), Genderen bij Heusden (1), Utrecht (1), Dordrecht (8), Hardinxveld (3), Haarlem (1), Den Briel (1) en Berkel (1).

41) H. van Dijk, *Rotterdam 1810-1880, aspecten van een stedelijke samenleving,* Schiedam 1976, o.a. blz. 182 vlg.

42) Niet bij alle leden in Rotterdam staat vermeld in welke wijk en op welk nummer het adres ligt. Met behulp van het in de bibliotheek van de Gemeentelijke Archiefdienst aanwezige boekje: H. Bulterman, *Wijkverdeling der Stad Rotterdam en hare jurisdictie;* Rotterdam 1846, werd zoveel mogelijk de juiste wijkindeling achterhaald. Er zijn echter diverse straten die in twee of meer wijken vallen, zodat dan niet met zekerheid toebedeling aan een wijk mogelijk is. Ditzelfde boekje is gebruikt voor het samenstellen van de wijkkaart van Rotterdam in afbeelding 4.

43) Inschb. I, folio 63.

44) Inschb. I, folio 285.

45) Inschb. I, folio 310. Deze is geïdentificeerd als S. Hoogstra, opperstuurman, overleden op 13-8-1854 aan boord van het barkschip 'Schoonderloo' op reis naar Sooneij (?). Op 1 juli 1855 wordt de door de gezagvoerder opgemaakte overlijdensakte mede ondertekend door de waterschout te Rotterdam.

46) Inschb. I, folio 63. Josephina Maria Wylacker, geboren 15-8-1811 te Rotterdam en overleden 9-4-1876 te Rotterdam, dochter van Petrus Joannes Wylacker en Geertruida Thinot, huwt 14-12-1831 Ary Monté, kleermakersknecht, geboren 10-4-1810 te Middelharnis, overleden 23-4-1858 te Rotterdam, zoon van Izaak Monté, onderwijzer, en Geertruy Ayerkerke.

47) GAR, Bibl. NR 10 B 11, *Adresboek Rotterdam* 1854.

48) a. Bron: Inschrijfboek I, folio 25.
b. Bron: Rekening Courant 4de kwartaal resp 1841 en 1842.
c. Waarvan 1484 tevens in de Zieken-Societeit.
d. Inclusief kinderen.
e. Waarschijnlijk exclusief de kinderen, omdat voor deze geen contributie werd geind.
f. Tot 1-1-1844 zijn geen jaarcijfers te reconstrueren.
g. Herleid uit: betaalde contributie in januari 1844 en bedrag wekelijkse contributie (8,5 ct voor volwassenen en 4,5 ct voor kinderen).
h. Idem als punt g, maar dan over het laatste kwartaal van het jaar.
i. Hier opgenomen omdat daar het 1e Inschrijfboek eindigt en ook de beschreven periode. Op dat moment wordt ook vermeld hoeveel 'hele en halve fournissementen' er werden gedaan.

49) Nb. I, folio 3. In het Reglement modelnr. 2 (december 1838) wordt hij als Commissaris vermeld, evenals in mei 1839 en voor het laatst in de 1e Rekening Courant van 31 december 1839. In een op 2-9-1839 afgegeven Reglement wordt hij aangeduid als de eerste bode van het fonds.

50) Nb I, folio 4.

51) Museumdepot RVS Verzekeringen te Rotterdam. Fotoboek van alle kantoorbedienden en boden t.g.v. het huwelijk van Karel Johannes Wylacker met Cornelia Manifarges op 30-1-1867.

52) Nb I, folio 20, afschrift van de aanstellingsacte.

53) Hoogstwaarschijnlijk is deze Visser gelijk aan Johan Daniël Christiaan Visser, baardscheerder, geboren 5-2-1820 te Rotterdam en overleden te Rotterdam op 30-12-1851, zoon van Huibert Visser en Maria Catharina Stokker, huwt 29-3-1843 Alida van Dijk. Hij woont op de Botersloot bij bode Lammerse in de buurt. Tevens treedt hij in 1849 als getuige op bij het huwelijk van bode Ophof.

54) Nb I, folio 38.

55) Joannes Martinus Wylacker, gedoopt te Amsterdam op 31-5-1803, overleden 10-8-1848 te Rotterdam, zoon van Bartholomeus Wylacker en Henrica Hilbes, huwt te Rotterdam op 20-4-1825 met Maria Henrica Wylacker, gedoopt te Rotterdam op 31-8-1802, dochter van Petrus Joannes Wylacker en Geertruida Thinot. Er is ongetwijfeld een familierelatie, die echter nog niet definitief is vastgesteld. De reden van het huwelijk is ook wel duidelijk: op 17-7-1825 wordt hun zoon Hendrikus Petrus Johannes Wylacker te Rotterdam geboren (de vader woont dan nog in Amsterdam). Deze zoon is overleden te Rotterdam op 15-12-1911 en huwt op 9-4-1851 Margaretha Bakker, geboren te Amsterdam op 12-12-1824, toneelspeelster, dochter van Albertus Bakker, muziekmeester, en Gesina Heijneman. In 1854 is hij mededirekteur van het begrafenisfonds 'Wij leven om te zorgen', waarvan zijn oom A. Monté direkteur is.

56) Nb. I, folio 10.

57) Nb. I, folio 20.

58) Nb. I, folio 19, aanstelling van Johannes Hendrik Vierling op 1-1-1844 te Den Haag.

59) Schuddebeurs, blz. 90, nr. 670.

60) Nb. I, folio 11 t/m 15.

61) Nb. I, folio 3.

62) Nb. I, folio 4.

63) Zie noot 48.

64) Nb. I, folio 6.

65) Nb. I, folio 1.

66) Nb. I, folio 2.

67) Nb. I, folio 6.

68) Nb. I, folio 17.

69) Nb. I, folio 21.

70) H. van Dijk, *a.w.*, blz. 438. In bijlage XIX, overzicht van geboorte, sterfte, huwelijken en sterfte 0-1 jaar. Hieruit blijkt geen extra hoge sterfte in 1846, ook niet voor de 0-1 jarigen. Wel is het zo dat de kindersterfte vrij hoog was (40-50 procent van de totale sterfte), maar dat was gedurende de gehele 19de eeuw zo.

71) Nb. I, folio 23 t/m 31.

72) Johannes Adrianus de Haan geb. 3-5-1818 te Rotterdam; overleden 1-3-1882 te Rosmalen, zoon van Gerrit de Haan en Johanna van den Kieboom, huwt 25-5-1853 Josephina Maria Johanna Wylacker, geboren 23-3-1831 te Rotterdam, en overleden 3-7-1904 te Rotterdam, dochter van Theodorus Wylacker en Sophia Maria Flamar. De Haan is in 1847 boekhouder van de Algemene Begrafenis Societeit 'Bedachtzaamheid'.

BIJLAGE I

Overzicht van de gildenbossen tot 1796

	naam	*opgericht*	*beëindiging/opmerkingen*
1.	Metselaarsknechtsbos	april 1692	9-1-1797 gelikwideerd
2.	Scheep- en mastenmakers knechtsbos	omstr. 1710	
3.	Huijstimmerluydenknechts-busse	10- 6-1719	laatste ampliatie 1805
4.	Tegelbakkersknechtsbos	26- 1-1720	bestond nog eind 18de eeuw
5.	Hoedenmakersgezellenbos	21-11-1726	
6.	Officienten Weduwen Beurse	maart 1749	
7.	Weduwenbeurs	dec. 1749	
8.	Klapwakersbus	omstr. 1750	
9.	Kleermakersbos	13- 3-1756	laatste ampl. 30-3-1805
10.	Busse van de Mr. Looijers en Schoenmakers	21-11-1758	laatste ampl. 1787
11.	Schoenmakers- en looijers knechtsbos	3- 3-1759	laatste ampl. 1807
12.	Scheepstimmerlieden begra-fenisbos	28- 7-1760	
13.	Societeit onder de zinspreuk: 'In vitu sepulturam Honestam Procura'	1763	
14.	Societeit onder de zinspreuk: 'Tot onderlinge hulp'	1769	bestond nog in 1800
15.	Societeit onder de zinspreuk: 'Ten gemeene nutte'	7- 4-1775	opgegaan in 'Tot Nut en Voordeel' 1814
16.	Zieken- en begrafenis Veree-niging 'Ten gemeene nutte'	1- 5-1775	bestond nog 1895
17.	Societeit onder de zinspreuk: 'Dat men in nood en dood de hand elkaar leent in den burgerstand. Is waare deugd, en 't eendrachts pand: door Nassauws heldenrey geplant; Dat Vader Willem bragt tot stand in 't vrij gevogte Ne-derland'.	1- 2-1786	
18.	Fonds ter begrafenis van het herbergiers en tappersgilde	omstr. 1790	
19.	Societeit onder de zinspreuk: 'Tot nut van 't menschdom in hun leven, ook vruchten geeft aan d'overgebleven'	16- 9-1796	1-5-1947 gelikwideerd

BIJLAGE II

Overzicht van de begrafenisfondsen 1800 tot 1850

1. Societeit onder de zinspreuk:
'Tot onderlinge hulp en bijstand voor den mensch, tot zelfs na hunnen dood, dat is ons doel en wensch'.
Opgericht: 1-1-1805
Bestaat nog in 1895
2. Societeit zoo van getrouwde als ongetrouwde niet beneden de 12, nog boven de 50 jaren Mans- en Vrouwspersoonen, opgericht binnen Rotterdam onder de zinspreuk:
'Voor ziekte, smart en pijn, gezondheid te hergeven,
Dit blyft het edel doel, waarna wij zullen streven'.
Opgericht: 29-5-1812
3. Societeit zoo van getrouwden als ongetrouwde Mans- en Vrouwspersonen, niet beneden de 10, nog boven de 60 jaren, opgericht onder de zinspreuk:
'Tot nut en Voordeel'.
Opgericht: 1814

Directeuren:	D. Meijer (ook boekhouder)	Doctor	: Scheltema
(in 1814)	F. Merkenstein	Apotheker	: Van de Pals
	T. Burgerhout	Chirurgijn	: G. Evers

4. Societeit onder de spreuk:
'Wanneer men alle zorg tot 's mensche nut besteedt,
Dan bloeijen liefde en deugd, in rampspoed, smert en leed'.
Opgericht: 1816
Reglementswijziging in 1829
5. Societeit opgerigt binnen Rotterdam in het jaar 1816 onder de zinspreuk:
'Wanneer kan liefde en deugd in leed en rampspoed blyken
Dan, als men d'Eigenbaat voor 's Menschen Nut doet wyken'.
Opgericht: 1816
Bestaat nog in 1895
6. Balastthalersbus.
Opgericht: 1820
7. Societeit, opgerigt binnen Rotterdam onder de zinspreuk: 'Hulp en Voorzorg'.
Opgericht: 1822.
8. Ziekenfonds 'Hulp en Troost'.
Opgericht: 1823
Reglementswijzigingen in 1856, 1875 en 1898. In 1875 werd gestopt met begrafenisverzekeringen.
9. Hulp- en Waarborg Pensioenfonds voor de Weduwen en Weezen van de Ambtenaren bij de Rijksontvangsten.
Opgericht: 1-1-1826
11. Maatschappij van opklimmende jaarrenten of tontine, met premiën en verdere faveuren van onderlinge levensverzekering voor bepaalde kapitalen in eens, en van jaarlijksche inkomsten, zoo aan echtgenooten over en weder, als aan kinderen, in het algemeen aan alle andere personen, geene uitgezonderd.

Opgericht: 31-8-1826

12. Algemeene Maatschappij voor weezen.
Opgericht: 10-10-1827
Beschermheer: Burgemeester J.F. Hoffman
Hoofdcommissarissen: R. Bordewijk
(in 1838) A. Smalt
A.J. Bicker Caarten
Directeuren: J.G. Arbon
P.K. Gorlitz

13. Nederlandsch Algemeen Jaarwedden en Weduwenfonds.
Opgericht: 1-11-1827

14. Algemeen Meisjes, Vrouwen- en Weduwenfonds.
Opgericht: 1-7-1828
Dezelfde personen als bij de Algemene Maatschappij voor weezen.
In 1897 opgegaan in 'Dordrecht'

15. Societeit onder de zinspreuk:
'Dat lief' en deugd, in rampspoed, smart en leed,
Door huich'larij of eigenbaat nooit wordt verdrongen:
Maar ieder mensch zijn zorg tot 's mensche nut besteed,
Met dank steeds wordt beloond, niet voor 't geregt ontwrongen'.
Opgericht: 1829
Bestond nog in 1895

16. Societeit, ten zinspreuk voerende 'Hulp zij ons doel'.
Opgericht: 1830
In 1902 in likwidatie

17. Algemeen Begrafenisfonds.
Opgericht 1-9-1835 in 's Gravenhage, sedert 1-10-1838 ook gevestigd in Rotterdam.
Op 10-7-1840 omgezet in Maatschappij van Levensverzekering te Rotterdam en 's Gravenhage.
Opgegaan in de Algemene Friesche in 1918.
Hoofd-directeur: M.J. Le Roi
Directeuren : A. Senter
(in 1838) H. Kaasmaker
Boekhouder : J.F. Maarsman

18. Societeit ten zinspreuk voerende: 'Voorzorg'.
Opgericht: 1-9-1837

19. Begrafenisfonds onder de zinspreuk: 'Tot aller Welzijn'.
Opgericht 24 september 1838
Op 17-1-1844 wijzigt de naam door fusie in 'Tot aller Welzijn, Hulp in en na het Leven'. Op 1-1-1889 wordt wederom de naam gewijzigd in: Rotterdamsche Verzekering Societeit. Op 6-8-1895 wordt deze societeit samen met de Algemene Burger Societeit 'Tot Voorzorg' omgezet in een naamloze vennootschap met de naam Rotterdamsche Verzekering Societeiten.
Directeuren: E. Vijzelaar
Th. Wylacker
Commissarissen van Toevoorzigt: W. van Dulmen
J.M. Mol

20. Nieuwe Societeit onder de zinspreuk:
'In ziekte en na den dood, den naasten hulp te geven,

Is 't doel dat ons vereent, en waar wij steeds naar streven'.
Opgericht: 10-6-1839

21. Begrafenis Societeit onder de zinspreuk 'Tot Nut en Voordeel'; 2e Afdeling van de Algemeene Zieken- en Begrafenis Administratie 'Rotterdam'.
Opgericht: omstreeks 1840
In 1855 wordt opnieuw een 'Tot Nut en Voordeel' opgericht, zodat we mogen aannemen dat deze voor die tijd is gelikwideerd.
22. Begrafenisvereeniging 'Memento Mori'.
Opgericht omstreeks 1840
In 1909 opgegaan in Algemeene Levensverzekering 'Hulp in Nood'.
23. Fonds tot geldelijke uitkeering bij overlijden 'Zorg en Hulp'.
Opgericht: 1840
In 1920 opgegaan in Noord Braband
24. Nederlandsch Uitkeeringsfonds.
Opgericht: 1-5-1840
Opgeheven: 1850
25. Nederlandsch Begrafenisfonds Tot Nut van 't Algemeen en Algemeen Rotterdamsch Ziekenfonds.
Opgericht: omstreeks 1840
Directeuren begrafenisfonds: H.W. Laurentius
(in 1841) J.F. Moormans
Directeuren Ziekenfonds: H. Maronier
H.W. Laurentius
J.F. Moormans
Commissarissen van Toezigt: H. Maronier
A. de Beijer
26. Begrafenisfonds, onder de zinspreuk: 'Wij zorgen voor elkander'.
Opgericht: omstreeks 1840
Directeuren: H. de Roo
(in 1841) A.C. van Dinter
Commissarissen: L.J. Groeneveld
H. Heijnse
D. van der Hilst
27. Societeit van Kinderen van twee tot tien jaren oud, opgericht binnen Rotterdam onder de zinspreuk 'Ten Algemeene Nutte'.
Opgericht: 1841
28. Begrafenis- en Zieken Societeit onder de zinspreuk: 'Hulp in en na het Leven'.
Opgericht: 1-1-1842
Directeuren: Th. Wylacker
J. Beunderman
Commissarissen van Toevoorzicht: D. Hammes
C. Kruiniger
Op 17-7-1844 opgegaan in het begrafenisfonds 'Tot aller Welzijn'.
29. De Rotterdamsche Maatschappij tot uitkeering van Begrafenisgelden.
Opgericht: 1843
In 1910 opgelost in 'Helpt elkander'
30. Vereeniging tot verzekering van geldelijke uitkeering bij overlijden 'Zonder Baatzucht'.

Opgericht: 30-1-1843.
Directeuren: T. Pak
(in 1847) G.H. Eshuijs
J. Gouwentak Hz
Overgenomen door 'Utrecht' in 1964

31. Begrafenis Societeit onder de zinspreuk 'Uit Voorzorg'.
Opgericht 1844
In 1921 opgelost in 'Holland-Amerika'

32. Begrafenis Societeit onder de zinspreuk 'Wij leven om te zorgen'.
Opgericht: 1844
Directeur: A. Monté (vanaf 1844)
Mede-directeur: M.P.J. Wylacker (in 1854)
Boekhouder: W. Kleij
In 1924 opgelost in de Algemeene Levensverzekerings Bank

33. Societeit tot geldelijke uitkeering bij overlijden onder de zinspreuk 'Tot Nut van 't Algemeen'.
Opgericht: 1846
In 1898 opgegaan in Zuid-Hollandsche Levensverzekering Maatschappij.

34. Begrafenisfonds 'Tot nut én voorzorg'.
Opgericht: omstreeks 1845
Directeuren: F.S. Schils
(in 1847) G. Maartens
Commissarissen: J.J. Vriens
L.G. Gribbing
C.N. Oosterhof

35. Algemene Begrafenis Societeit 'Bedachtzaamheid'.
Opgericht: omstreeks 1845
Directeuren: J.J. Audie te Overschie
(in 1847) H.T. Doorewaard
Boekhouder: J.A. de Haan

36. Ziekensocieteit 'De Medewerking'.
Opgericht: 1847

37. Typografische Vereeniging onder de zinspreuk:
'Door Coster's fakkel voorgelicht,
Is deze vriendenkring gesticht'.
Opgericht: 1849

Bron: nr. 3: R.Crt. d.d. 21-5-1814 en Rekening Courant; GAR Bibl. XIV C186
nr. 17: Adresboek 1838
nr. 25 en 26: Adresboek 1841
nr. 30, 32, 34 en 35: Adresboek 1847
overigen: H.G. Schuddebeurs, Onderlinge Levensverzekeringsinstellingen in Nederland, Utrecht 1948.